

Vrije Universiteit Brussel

Onderzoek naar de motieven van jongeren in pleeggezinnen en private residentiële instellingen, betreffende het al dan niet indienen van een aanvraag tot verlengde hulpverlening

Soort: Eindwerk in de Agogische Wetenschappen, Sociale Agogiek
Student: Deschuttere Ellen
Promotor: Prof. D. Verté
Co-promotor: Prof. Dr. C. Andries
Opdrachtgever: KAOS & Co Gezinsverplaatsing

WETENSCHAPSwinkel

Brussel

Vrije Universiteit Brussel

FACULTEIT VOOR PSYCHOLOGIE EN
EDUCATIEWETENSCHAPPEN

Richting: Sociale Agogiek

Onderzoek naar de motieven van jongeren in pleeggezinnen en private residentiële instellingen, betreffende het al dan niet indienen van een aanvraag tot verlengde hulpverlening.

Eindwerk voorgelegd voor het behalen van de graad van licentiaat in de Sociale en Culturele Agogiek door

Deschuttere Ellen

Academiejaar 2004-2005

Promotor: Prof. D. Verté

Co-promotor: Prof. Dr. C. Andries

Woord Vooraf

Naar mijn promotor Prof. Dr. Verté gaat dank uit vanwege zijn advies en begeleiding.

Ook mijn familie, en in het bijzonder mijn ouders wil ik bedanken voor de morele en financiële steun tijdens mijn studies.

Mijn vriend en tweelingzus wil ik bedanken voor de motivatie voor en ontspanning na het werk.

Ook volgende mensen en organisaties verdienen nog een dankwoordje: de Wetenschapswinkel, KAOS, voor de intensieve begeleiding het verschaffen van nuttige informatie.

Mijn dankwoord richt zich ook tot de instellingen en jongeren voor hun medewerking aan dit onderzoek.

Voor mij persoonlijk was het schrijven van dit eindwerk een leerrijke en interessante ervaring. Ik heb veel bijgeleerd over de sector waarin ik graag mijn toekomst zou uitbouwen. Ook heb ik geleerd hoe een kwalitatief onderzoek op te zetten.

Verder hoop ik dat dit onderzoek van nut zal kunnen zijn om het beleid omtrent de verlengde hulpverlening in de bijzondere jeugdzorg verder vorm te geven.

Inhoud

Inleiding	7
1 Theoretisch en beleidsmatig kader	8
1.1 Bijzondere Jeugdzorg: de juridische en institutionele organisatie	9
1.1.1 Bevoegde instanties	9
1.1.1.1 Het Comité voor Bijzondere Jeugdzorg:	9
1.1.1.2 Het adviserend orgaan bij vrijwillige plaatsing: De Bemiddelingscommissie	9
1.1.1.3 De onvrijwillige plaatsing: De Jeugdrechtbank	10
1.1.2 Opdracht	10
1.1.3 Juridisch vastgelegde beleidslijnen voor het goed functioneren van de Bijzondere jeugdbijstand	10
1.2 Plaatsing in een pleeggezin	11
1.2.1 Tendensen en cijfers	11
1.2.2 Algemene gedragsregels betreffende pleegouders	12
1.2.3 Algemene juridische kenmerken van een pleeggezin	13
1.2.4 Doelstellingen	13
1.2.5 Type van plaatsing volgens bekendheid van pleeggezin bij de ouders	14
1.2.5.1 Een familie- of netwerkplaatsing	14
1.2.5.2 Een profielplaatsing (bestandspleeggezinnen)	14
1.2.6 Termijn van de plaatsing	14
1.2.7 Beëindiging van plaatsing	15
1.3 Plaatsing in private residentiële instellingen	16
1.3.1 Cijfers en tendensen	16
1.3.2 Organisatorische structuur	16
1.3.3 Redenen tot een residentiële plaatsing boven een pleeggezin	17
1.3.3 Doelstellingen	18
1.3.4 Tussenstap naar zelfstandigheid: Begeleid zelfstandig wonen	19

1.3.4.1	Definitie.....	19
1.3.4.2	Inhoud van de begeleiding.....	19
1.3.5	Voorkomen van voortijdig vertrek (uitval)	19
2	Onderzoek	21
2.1	Onderzoeksopzet	21
2.1.1	Onderzoeksvragen en doelstellingen.....	21
2.1.2	Onderzoeksmethode	21
2.1.3	Opzet interviews, topics, thema's.	22
2.2	Pleegjongeren	23
2.2.1	Interveniërende socio-demografische variabelen	23
2.2.1.1	Plaatsingsleeftijd – en geschiedenis	23
2.2.1.2	Karakter van de plaatsing:	24
2.2.1.3	Bespreking van familie- en netwerkplaatsing in relatie tot de motieven + vergelijking met de theorie	24
2.2.1.4	Plaatsingsduur- en doel.....	25
2.2.1.5	Schets van de gezinsafkomst.....	26
2.2.1.6	Welbevinden in de huidige gezinssituatie/verloop van de plaatsing	28
2.2.1.7	Contact biologische ouders.....	30
2.2.1.8	Toekomstperspectief.....	31
2.2.1.9	Contact begeleider	32
2.2.1.10	Eigen gepercipieerde mate van zelfstandigheid	32
2.2.1.11	Vrijtijdsinvulling.....	33
2.2.1.12	Sociaal netwerk, relaties, familie, vertrouwenspersonen.....	33
2.2.2	De afgeleide specifieke motieven voor de aanvraag, op basis van de algemene analyse	34
2.2.3	De afgeleide specifieke motieven voor het niet aanvragen van de verlenging, op basis van de algemene analyse	36
2.3	Instellingen	38
2.3.1	Algemene analyse.....	38

2.3.1.1	Plaatsingsleeftijd – en geschiedenis	38
2.3.1.2	Karakter van de plaatsing:	38
2.3.1.3	Plaatsingsduur- en doel.....	39
2.3.1.4	Schets van de gezinsafkomst.....	40
2.3.1.5	Welbevinden in de huidige instellingssituatie/verloop van de plaatsing.....	42
2.3.1.6	Contact biologische ouders.....	44
2.3.1.7	Toekomstperspectief.....	45
2.3.1.8	Contact begeleider	46
2.3.1.9	Eigen gepercipieerde mate van zelfstandigheid	47
2.3.1.10	Vrijtijdsinvulling.....	48
2.3.1.11	Sociaal netwerk, relaties, familie, vertrouwenspersonen.....	49
2.3.2	De afgeleide specifieke motieven voor de aanvraag, op basis van de algemene analyse 50	
2.3.2.1	Aanvraag	50
2.3.2.2	Geen aanvraag	51
2.3.2.3	Motieven:.....	51
2.4	Onderzoeksconclusies	52
2.4.1	Pleegjongeren	52
2.4.1.1	Factoren die de kans op aanvraag verhogen.....	52
2.4.1.2	Factoren die de kans op aanvraag verlagen	55
2.4.2	Instellingsjongeren	56
2.4.2.1	Factoren die de kans op aanvraag verhogen.....	56
2.4.2.2	Factoren die de kans op een aanvraag verlagen	58
	Algemeen besluit.....	61

Inleiding

In 1999 waren er in Vlaanderen gemiddeld op jaarbasis 4.435 kinderen en jongeren aanwezig in één van de erkende voorzieningen van de bijzondere jeugdzorg (begeleidingstehuizen, gezinstehuizen, onthaal-, oriëntatie- en observatiecentra, dagcentra, diensten voor begeleid zelfstandig wonen, thuisbegeleidingsdiensten). Met andere woorden werden 3 op 1.000 kinderen in de Vlaamse Gemeenschap in het kader van de bijzondere jeugdbijstand opgevangen. De kinderen en jongeren die ambulante begeleid worden door de sociale diensten van de comités voor bijzondere jeugdzorg en van de jeugdrechtbanken, zijn daar niet bij inbegrepen. (De Fever, Hellinckx & Grietens, 2001). De opvang van die jongeren kan gaan van een kortdurende crisisopvang tot een langdurige plaatsing. Indien jongeren inderdaad een langere periode ergens geplaatst zijn en tijdens die plaatsing meerderjarig worden, moet er een oplossing worden gezocht om de toekomst van deze jongeren (meer) richting te geven. Mede door het feit dat het merendeel van de jongeren op hun achttiende nog te onvolwassen zijn om reeds te vertrekken en zonder verdere ondersteuning door het leven te gaan, is een noodzakelijke maatregel in het leven geroepen. Het onderzoek start vanuit die specifieke maatregel voor jongeren die geplaatst zijn binnen de sector Bijzondere Jeugdzorg. Het gaat over de maatregel van de verlenging van de hulpverlening op het moment dat iemand de meerderjarigheid bereikt. Deze maatregel trad in werking samen met de verlaging van de meerderjarigheid tot achttien jaar op 1 mei 1990. De hulpverlening van de bijzondere jeugdbijstand eindigt normaal op het moment van de meerderjarigheid. Om jongeren die op die leeftijd nog niet volledig op eigen benen kunnen staan toch met de nodige zorg te omringen, werd beslist om op initiatief van de jongere zelf een verlenging van de maatregelen mogelijk te maken. Het gaat hierbij om een verlenging met maximum 2 jaar voor alle vormen van residentiële hulp (pleegzorg inbegrepen) en met maximum 3 jaar voor wie begeleid zelfstandig woont. Uit beperkte cijfers (vermits de vroegere registratie niet betrouwbaar is), valt af te lezen dat er binnen de residentiële voorzieningen een geringe stijging is van het aantal minderjarigen in voortgezette hulpverlening (voor de periode van 1997 tot 1999 een stijging van 6%). In het begeleid zelfstandig wonen en de pleegzorg is de stijging meer opvallend: respectievelijk + 14,5% en + 66%. Als verklaring voor deze stijging wordt verwezen naar de trend tot 'een langer verblijf in de gezinssituatie'. Deze trend komt ook naar voor als men de verlengingen van de maatregel bekijkt: 30% van de jongeren in pleegzorg put de mogelijkheid tot verlenging met maximum twee jaar volledig uit, terwijl dit in het begeleid zelfstandig wonen slecht voor 15% van de jongeren het geval is en voor 10% van de jongeren in de residenties (Federatie Pleegzorg, 2000).

Dit onderzoek kadert in de sector Bijzondere Jeugdzorg. In dit onderzoek worden de motieven nagegaan van jongeren die geplaatst zijn in pleeggezinnen en residentiële instellingen betreffende het al dan niet doen van de aanvraag tot verlenging van de hulpverlening.

Aan de hand van semi-gestructureerde interviews worden de motieven bevraagd van twee groepen jongeren binnen de sector van de Bijzondere Jeugdzorg. Het gaat enerzijds over zeven jongeren die momenteel in een pleeggezin verblijven én een aanvraag doen tot verlengde hulpverlening en één persoon die in een pleeggezin verbleef maar toen geen aanvraag heeft gedaan.

Anderzijds werden ook twaalf jongeren bevraagd die in private residentiële instellingen verblijven. Deze groep werd eveneens onderverdeeld in degenen die een aanvraag (zes personen) doen tot verlengde hulpverlening en degenen die dat niet doen (zes personen).

Aan de hand van een semi-gestructureerde vragenlijst met verschillende thema's en topics werden de interviews afgenomen en daarna letterlijk uitgetypt. Nadat alle interviews werden uitgeschreven werd per persoon een analyse gemaakt voor elke beïnvloedende factor.

In de kwalitatieve analyse zullen eerst de pleegjongeren besproken worden en vervolgens de instellingsjongeren. Telkens wordt er eerst een algemene analyse geschetst, dat is een overzicht van alle mogelijke beïnvloedende socio-demografische factoren die het al dan niet doen van de aanvraag tot verlengde hulpverlening voorspellen. Achterliggende socio-demografische factoren zijn kenmerken van het individu en diens leven, (bijvoorbeeld gezinsafkomst, contact biologische ouders, reden tot plaatsing, vrijetijdsinvulling). Die factoren kan men beschouwen als variabelen die een bepaald interveniërend en voorspellend verband hebben met het al dan niet doen van de aanvraag. De algemene socio-demografische analyse gaat dus na wie eerder een aanvraag zal doen en welke achterliggende kenmerken deze individuen hebben. Dit onderzoeksgebied bevindt zich eerder op macro-niveau (sociologisch) en is het gevolg van een vergelijkende analyse.

Bij elke variabele wordt geëindigd met een korte conclusie om het verband met de motieven te verduidelijken. Na de algemene analyse worden de specifieke motieven, die per individu afgeleid zijn uit de interviewgegevens, kort en bondig opgesomd. Dit is een analyse op (psychologisch) microniveau.

Eindigen doen we met een algemeen besluit waarin de verschillende variabelen en hun onderlinge invloed schematisch wordt weergegeven.

Voorafgaand aan de kwalitatieve analyse wordt een theoretische achtergrond geschetst van het kader waarin het onderzoek heeft plaats gevonden. Ten gevolge van het exploratief-kwalitatief karakter van het de thesis kon er geen specifieke literatuur omtrent de inhoudelijke aspecten van de verlengde hulpverlening worden gevonden. Daar de onderzoeksvraag gericht was op een nog niet onderzocht domein was een meer algemeen situerende theoretische schets hier een logische beslissing.

1 Theoretisch en beleidsmatig kader

In dit theoretisch luik trachten we vooraleerst een algemeen beeld weer te geven van de institutionele kenmerken van de sector Bijzondere Jeugdzorg. Dat is een korte schets van de verschillende instanties, beleidslijnen en de specifieke opdracht die de sector nastreeft. Vervolgens worden de twee onderzoeksdomeinen besproken. Eerst komt de pleeggezinplaatsing aan bod en daarna wordt de plaatsing in de private residentiële instellingen besproken. Telkens wordt een algemeen beeld geschetst aan de hand van cijfermateriaal, globale doelstellingen, organisatorische en structurele kenmerken.

1.1 Bijzondere Jeugdzorg: de juridische en institutionele organisatie

1.1.1 Bevoegde instanties

De bijzondere jeugdbijstand wordt opgesplitst in de vrijwillige hulpverlening en de gedwongen hulpverlening. Bij de vrijwillige hulpverlening wordt er hulp geboden op vraag van en met akkoord van de betrokken partijen. Deze vorm van hulpverlening aan minderjarigen en/of hun ouders behoort tot de bevoegdheid van de Vlaamse Gemeenschap en wordt in de concrete praktijk georganiseerd door de Comités voor Bijzondere Jeugdzorg. Bij de gedwongen of gerechtelijke hulpverlening gaat het om verplicht opgelegde maatregelen ten aanzien van minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd (mof'ers) ofwel ten aanzien van minderjarigen in een problematische opvoedingssituatie (pos'ers) of hun ouders ter bescherming van de minderjarigen. Het opleggen van gedwongen hulpverlening behoort tot de bevoegdheid van de federale overheid en gebeurt door de jeugdrechtbank. De uitvoering van de maatregelen is daarentegen Gemeenschapsbevoegdheid (Opdebeeck, Van Audenhove, 2001).

Men kan pas gebruik maken van de diensten en voorzieningen die behoren tot de bijzondere jeugdbijstand na verwijzing door het comité voor bijzondere jeugdzorg, de bemiddelingscommissie of de jeugdrechtbank.

1.1.1.1 Het Comité voor Bijzondere Jeugdzorg:

Het comité voor bijzondere jeugdzorg werd opgericht in het kader van de sociale jeugdbijstand. De hoofdoopdracht is voorkomen van gerechtelijke tussenkomsten in problematische opvoedingssituaties en dat jongeren in probleemsituaties terecht komen. Dit gebeurt door het bieden van hulpverlening aan minderjarigen en hun ouders enerzijds en anderzijds door het opzetten van algemene preventiecampagnes. De hulpverlening van het comité kan gebeuren in de vorm van een ambulante begeleiding van de minderjarige en zijn gezin of door verwijzing van de minderjarige naar een voorziening. De hulpverlening van het comité voor bijzondere jeugdzorg kenmerkt zich doordat de geboden hulp gebaseerd is op 'vrijwilligheid' van de betrokkenen. Dit betekent dat de volwassenen of jongeren (ouder dan 14 jaar) die te maken krijgen met de hulp, moeten toestemmen met het hulpverleningsaanbod. De comités bieden soms ook hulp aan minderjarigen en hun gezinnen die door de parketmagistraten worden doorverwezen. De meeste vermelde problemen zijn gedragsmoeilijkheden, dan de gevallen van verwaarlozing en de conflicten rond het omgangsrecht. Gedragsproblemen, gecombineerd met gezags- en relatieproblemen staan op de eerste plaats. In tegenstelling met wat men misschien zou denken komen drugsproblemen maar zelden voor. (ze kunnen wel opduiken in de loop van de behandeling) (Bosmans & Roose, 1997 en De Fever, Hellinckx & Grietens, 2001).

1.1.1.2 Het adviserend orgaan bij vrijwillige plaatsing: De Bemiddelingscommissie

De bemiddelingscommissie treedt op als een soort van overleginstantie ingeval de vrijwillige hulpverlening dreigt te mislukken. De kerntaak is om door overleg en overtuiging een minnelijke schikking tussen de betrokkenen te realiseren.

De commissie heeft volgende taken:

- de kansen op vrijwillige hulpverlening te maximaliseren;
- de vrijwillige hulpverlening te waarborgen

- oplossingen uit te werken ten aanzien van minderjarigen en hun ouders die zijn doorverwezen door parketmagistraten;
- de mogelijkheid van een afdwingbare pedagogische maatregel te adviseren in die gevallen waarin na overleg geen mannelijke schikking kan worden bereikt en het toch aangewezen lijkt om een dergelijke maatregel te treffen (Bosmans & Roose, 1997 en De Fever, Hellinckx & Grietens, 2001).

1.1.1.3 De onvrijwillige plaatsing: De Jeugdrechtbank

De Jeugdrechtbank heeft volgende domeinen voor zijn rekening:

- burgerrechtelijke bepalingen betreffende minderjarigen (bijvoorbeeld: huwelijk van de minderjarigen, toewijzing van de kinderen bij echtscheiding);
- bijstand van de minderjarige, waarbij de jeugdrechtbank zowel maatregelen ten aanzien van de ouders als ten aanzien van de minderjarigen kan treffen. Op het domein van de bijstand van de minderjarige kan zij:
  - maatregelen bevelen ten aanzien van minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd (de maatregelen kunnen gaan van een loutere berisping tot meer ingrijpende maatregelen zoals de plaatsing van de minderjarige in een instelling);
  - maatregelen nemen ten aanzien van ouders ter bescherming van de minderjarige (het kan hier gaan om het toezicht op de kinderbijslag of een andere sociale uitkering of de ontzetting uit de ouderlijke macht);
  - optreden in gevallen waarbij zich een problematische opvoedingssituatie voordoet, die niet door vrijwillige hulpverlening geholpen kan worden wanneer de zaak voor de bemiddelingscommissie werd doorverwezen. De decreten inzake bijzondere jeugdbijstand, gecoördineerd op 4 april 1990, voorzien in een grote diversiteit van maatregelen. Als algemeen principe geldt dat de maatregel die het minst ingrijpt in de privé-levenssfeer van de minderjarige, de voorkeur geniet. (Bosmans & Roose, 1997 en De Fever, Hellinckx & Grietens, 2001).

1.1.2 Opdracht

De bijzondere jeugdzorg heeft een dubbele opdracht. De eerste opdracht is een preventieve opdracht. Het doel is om het aantal potentieel geplaatste kinderen en jongeren te verminderen en daarom moet preventief worden gewerkt. Dus alle factoren in een samenleving die leiden tot problematische opvoedingssituaties moeten in kader gebracht worden. Dan moet op basis van die factoren naar oplossingen worden gezocht om de negatieve invloed van deze factoren te bestrijden. De tweede opdracht is gericht op hulpverlening, waar doen zich problematische opvoedingssituaties voor en wat kan er aan gedaan worden. Enkel op voorwaarde dat een (bevoegde) verwijzende instantie (het comité voor bijzondere jeugdzorg, de jeugdrechter of de bemiddelingscommissie) daartoe beslist, kunnen kinderen of jongeren en hun gezinnen in een problematische opvoedingssituatie in het kader van de bijzondere jeugdzorg hulpverlening krijgen (De Fever, Hellinckx & Grietens, 2001).

1.1.3 Juridisch vastgelegde beleidslijnen voor het goed functioneren van de Bijzondere jeugdbijstand

a. De rechtspositie van de jongere en van zijn ouders wordt erkend. De jongere en zijn ouders krijgen meer inspraak. Dit komt onder meer tot uiting in de tekst van het decreet waar de term 'bescherming' vervangen werd door 'bijstand'. Er werd gekozen voor de term 'bijstand' omdat deze, meer dan 'bescherming', verwijst naar een respectvolle opstelling van de gemeenschap

tegenover het kind in problematische opvoedingssituaties. Samen zoeken naar oplossingen en het stimuleren van de mondigheid en de verantwoordelijkheidszin van de jongere en zijn gezin staan voorop.

b. Er is een strikte scheiding tussen de vrijwillige hulpverlening (op verzoek van en met akkoord van beide partijen) en de gedwongen of gerechtelijke hulpverlening. In het verleden was de grens tussen beide vrij vaag ook omdat beide een beroep konden doen op dezelfde diensten. Nu bestaat er een duidelijk onderscheid: in het kader van de bijzondere jeugdzorg wordt de vrijwillige hulpverlening georganiseerd door de comités voor bijzondere jeugdzorg en de gedwongen hulpverlening door de jeugdrechtbanken.

c. Het subsidiariteitsbeginsel staat centraal. Dit impliceert dat gerechtelijke maatregelen moeten worden voorkomen wanneer een probleem kan worden opgelost in het kader van vrijwillige hulpverlening, maar ook dat een gerechtelijke tussenkomst mogelijk blijft indien zij in het belang van de jongere aangewezen is. Subsidiariteit moet ook nog begrepen worden in zijn bredere betekenis, namelijk bij de kans op gelijk effect moet gekozen worden voor de maatregel met de minste invloed ten aanzien van de persoonlijke levenssfeer. De term impliceert dat men de minst ingrijpende hulpverleningsvorm kiest.

d. Het is de bedoeling een grotere verscheidenheid van het hulpverleningsaanbod te realiseren, zodat een hulpverlening op maat van de jongere en zijn gezin mogelijk wordt. Daarnaast wil de overheid de kwaliteit van de voorzieningen bevorderen door hierop de nadruk te leggen bij de erkenningsvoorwaarden en door de reeds erkende voorzieningen regelmatig aan een kwaliteitsevaluatie te onderwerpen.

e. Het gezinsgericht werken krijgt een centrale rol. Het gezin is primair verantwoordelijk voor de opvoeding van het kind. Er wordt gestreefd naar het zoveel mogelijk helpen van de jongere in samenwerking met het gezin met het oog op een zo snel mogelijke terugkeer naar het gezin. De betrokkenheid van de ouders bij alle aspecten van het hulpverleningsproces wordt gezien als één van de belangrijkste voorwaarden voor een succesvol verloop van de opname. Ondanks de tendens om naast het kind ook het hele gezin in de begeleiding op te nemen, worden ouders echter nog niet bij alle facetten van het hulpverleningsproces betrokken zoals de opname en de behandeling. Wel wordt er meer gestreefd om op een emancipatorische manier met ouders te werken en hen eerder te zien als partners in het hulpverleningsproces dan als hulpbehoevenden. (De Fever, Hellinckx & Grietens, 2001)

1.2 Plaatsing in een pleeggezin

1.2.1 Tendensen en cijfers

Het geloof in de ontwikkelingsbevorderende waarde van het gezin heeft tot gevolg gehad dat pleegzorg op beleidsniveau en in de praktijk is kunnen uitgroeien tot een waardig alternatief in de jeugd- en gezinshulpverlening. In een voorstel voor een net van een gedifferentieerd hulpverleningsaanbod wordt pleegzorg uitdrukkelijk vermeld als een gezinsvervangend en/of op behandeling gericht alternatief naast de residentiële voorzieningen (Enzlin, 1996).

Vroeger was plaatsing in een pleeggezin het enige alternatief voor residentiële plaatsing. Plaatsing in een pleeggezin in het kader van de bijzondere jeugdzorg kan enkel gebeuren door een jeugdrechtbank of door een comité voor bijzondere jeugdzorg, toch in de voorbije jaren doen deze instanties steeds vaker een beroep op gespecialiseerde diensten voor pleegzorg. Vlaanderen heeft zestien erkende diensten voor plaatsing in een pleeggezin in het kader van de bijzondere jeugdzorg. Deze diensten hebben als taak het aanwerven van pleeggezinnen, het selecteren van kandidaten, het begeleiden van pleegouders en minderjarigen vóór, tijdens en

na de plaatsing, en het stimuleren van samenwerkingsvormen tussen ouders en pleegouders (Besluit van de Vlaamse Regering van 13 juli 1994).

In Vlaanderen wordt ongeveer in twee vijfde van de situaties geplaatst in een pleeggezin, in drie vijfde in een residentiële setting. Het aantal pleegzorgsituaties is met 28% gestegen sedert 1998 (van 3.929 in 1998 tot 5.031 in 2003). Pleegzorg in opdracht van de Bijzondere Jeugdbijstand blijft de grootste pleegzorgsector. Zeven op tien pleegzorgsituaties zijn in deze pleegzorgsector terug te vinden. Pleegzorg binnen de Bijzondere Jeugdbijstand kent de grootste stijging: in 2003 groeide de sector op één jaar met 7%, ten opzichte van 1998 is de stijging met 1/3 groter geworden.

Een overzicht van de evolutie van het aantal personen in de pleegzorg geplaatst binnen de Bijzondere Jeugdbijstand van de laatste jaren ziet er als volgt uit (Federatie Pleegzorg, 2003):

Tabel 1: evolutie aantal geplaatste personen in de pleegzorg (2003)

1997	1998	1999	2000	2001
2.567	2.662	2.974	3.218	3.237

Hoewel er elk jaar een lichte stijging is te zien van plaatsingen in een pleeggezin, is deze stijging toch niet zo groot als de daling die zich voordeed in de instellingen. Reden hiervoor vinden we in de mogelijkheid van andere alternatieven zoals bijvoorbeeld het semi-internaat en het minder snel uit huis plaatsen, waarbij men langer tracht ambulante hulp aan te bieden. De daling van de capaciteit van de instellingen is dus in Vlaanderen niet echt gepaard gegaan met een sterke stijging van het aantal pleeggezinplaatsingen. In de Vlaamse Gemeenschap is het aantal plaatsingen in pleeggezinnen in het kader van de bijzondere jeugdzorg immers wel gestegen, maar niet zoveel als werd verwacht.

In 1999 werden 2.974 plaatsingen begeleid door diensten voor pleegzorg in het kader van de bijzondere jeugdzorg. Dit is 68,4% van het totale aantal plaatsingen in pleeggezinnen. In de meeste gevallen (93,6%) ging het om 'gewone' kortdurende of langdurende plaatsingen. De voorziene duur van plaatsing in een pleeggezin varieert. Eind 1999 bedroeg de duur bij tweederde van de lopende plaatsingen minder dan vijf jaar.

Het aantal minderjarigen in een pleeggezin in het kader van de bijzondere jeugdzorg (1.974) was eind 1999 nog steeds aanzienlijk kleiner dan het aantal minderjarigen dat in een erkende residentiële voorziening (begeleidingstehuis, gezinstehuis, onthaal-, oriëntatie- en observatiecentrum) verbleef (2.901). De verhouding bedroeg 3:2. (De Fever, Hellinckx & Grietens, 2001).

Toch stijgt het aantal pleegkinderen jaarlijks in de Bijzondere Jeugdbijstand. Over de jaren heen is er een stijging met 33%. Over de leeftijd valt het volgende te zeggen: in 2003 was 75% van de pleegkinderen jonger dan achttien, 24% pleeggasten waren ouder dan achttien (Federatie Pleegzorg, 2003).

1.2.2 Algemene gedragsregels betreffende pleegouders

Voor de gehele pleegzorg geldt dat de direct betrokken opvoeders (pleegouders) vrijwilligers zijn. Dit houdt in dat ze op vrijwillige basis tegen een (geringe) vergoeding een pleegkind binnen hun gezin voor kortere of langere tijd opvoeden. De status van vrijwilliger kan voor pleegouders eventueel problemen opleveren als ze niet als een gelijkwaardige partner binnen de hulpverlening worden beschouwd. Dit kan het geval zijn als besloten wordt een kind weer bij de ouders terug te plaatsen terwijl de pleegouders ervan overtuigd zijn dat dit een zeer onverstandig besluit is. De rol van pleegouder mag zich niet beperken tot ouder-willen-zijn. Pleegouders moeten streven naar een continuïteit in het leven van het pleegkind. Het 'geplaatst zijn' mag voor de pleegkinderen geen onherstelbare breuk met hun verleden met zich meebrengen. Daarom nemen pleegouders de geschiedenis van het kind op in hun

samenleven met dit kind en trachten dit verleden op een positieve manier te laten verder leven. Concreet vereist dit onder andere een streven naar het behouden en onderhouden van blijvende relaties (Enzlin, 1996).

1.2.3 Algemene juridische kenmerken van een pleeggezin

Volgens de Memorie van toelichting (ten gevolge van de decreten van 27 juni 1985 en 28 maart 1990, gecoördineerd door de Vlaamse Executieve op 4 april 1990) is de plaatsing in een pleeggezin bij uitstek geschikt wanneer blijkt dat de minderjarige niet zozeer nood heeft aan een behandeling dan wel aan een socio-affectieve relatie.

In beide gevallen zal evenwel een intensieve samenwerking met de natuurlijke ouders aangewezen zijn. De natuurlijke ouders blijven behoudens een andere rechterlijke beslissing hun rechten behouden en de terugkeer naar het oorspronkelijk milieu blijft een hoofdbetrachting. (D'Hauwe, 1997)

Op het punt van de verantwoordelijkheid voor de jeugdige is het verschil tussen pleegzorg in een vrijwillig of een justitieel kader belangrijk. Binnen de bijzondere jeugdzorg zijn er twee officiële instanties die bepalen dat de minderjarige geplaatst wordt in een pleeggezin, namelijk de jeugdrechtbank en het comité voor bijzondere jeugdzorg. Plaatsingen via het comité zijn normaal plaatsingen waar ouders akkoord gingen met de plaatsing, in 2000 waren 52% van de pleegzorgplaatsingen vrijwillige plaatsingen. De jeugdrechtbank komt tussen voor de gedwongen plaatsingen. De Vlaamse overheid wenst zoveel mogelijk plaatsingen via de vrijwilligheid te doen verlopen. (Federatie Pleegzorg, 2000)

1.2.4 Doelstellingen

In het onderzoek van Reeuwijk en Berben (1988), met betrekking op het proces van de pleeggezinplaatsing, wordt aangegeven dat als voornaamste plaatsingsdoel 'het bieden van rust aan de jongere' werd genoemd. Verder was bij ongeveer een kwart van de plaatsingen het doel verzorging, crisisopvang en/of relatieherstel.

Tabel 2: Doel van de pleeggezinplaatsing (n=207)

	n	%
Rust	80	39
verzorging	51	25
crisis/tijdelijke opvang	48	23
relatieherstel jongere-ouders	46	22
thuis-gezinssituatie bieden	39	19
stabiele omgeving bieden	38	18
structuur bieden	37	18
voorbereiden zelfstandig wonen	35	17
begeleiding problemen jongere	33	16
bezinning bij jongere	27	13
afronden opleiding	18	9
overige	23	11

1.2.5 Type van plaatsing volgens bekendheid van pleeggezin bij de ouders

1.2.5.1 *Een familie- of netwerkplaatsing*

Een familie of netwerkplaatsing komt neer op de plaatsing van een kind in een gezin binnen het sociale netwerk van de ouders. Dit kan familie zijn of vrienden/kennissen van de ouders. Deze gezinnen krijgen pleegvergoeding en begeleiding. Over het algemeen wordt aan de voorziening voor pleegzorg gevraagd om te onderzoeken of het voorgedragen pleeggezin voldoet aan de criteria voor een pleeggezin (waaronder een justitiële screening). Als het kind reeds in het gezin verbleef vóórdat de instanties werden betrokken, wordt achteraf bekeken of het gezin voldoet aan de gestelde criteria (Weterings, 1998).

1.2.5.2 *Een profielplaatsing (bestandspleeggezinnen)*

Dit is een plaatsing in een voor de ouders onbekend gezin. In dit geval is het de taak van de gezinsplaatsingsdienst om te zoeken naar een gezin dat het beste past bij het profiel van het kind. Hierbij spelen ook wensen van de ouders een rol, zoals bereikbaarheid, religie, milieu of samenstelling van het pleeggezin. Dit zoekproces wordt 'matchen' genoemd (Weterings, 1998). In de Bijzondere Jeugdbijstand is er een stijging van de bestandspleegzorg maar de stijging is opvallend minder sterk dan in vergelijking met het aantal pleegzorgsituaties in familie- of netwerkgezinnen (Federatie Pleegzorg, 2003).

1.2.6 Termijn van de plaatsing

Een volgend kenmerk is het tijdelijke karakter van de plaatsing. Deze kan variëren van enkele dagen (bijvoorbeeld de eerste hulp in een opvanggezin) tot een lange reeks van jaren (bijvoorbeeld bij een perspectiefbiedende plaatsing in een pleeggezin (Reeuwijk & Berben, 1988)).

De duur van de opvang in de Bijzondere Jeugdbijstand blijft tamelijk stabiel. Bijna de helft van de pleegzorgsituaties duurt minder dan een jaar en meer dan 70% van de pleegzorgsituaties niet langer dan drie jaar. Toch zijn er een aantal kleine verschuivingen merkbaar. Pleegzorgsituaties van minder dan een jaar en tussen twee en drie jaar nemen doorheen de jaren af. Pleegzorgsituaties die tussen een en twee jaar duren nemen iets toe (Federatie Pleegzorg, 2003).

Voor de overweging 'van korte naar langdurige pleegzorg' kan de volgende beleidslijn aangehouden worden: een kind dat uithuis geplaatst is, heeft een lager gevoel van eigenwaarde en zelfvertrouwen. Het heeft ervaren dat volwassenen niet echt te vertrouwen zijn. Als een begin van hechting en vertrouwen is ontstaan, dan is het voor het kind het beste als hij bij deze pleegouders kan blijven. Het risico van verdere stagnatie of verstoring van de ontwikkeling wordt op deze wijze verminderd en het kind krijgt een kans zich geliefd en geleid te voelen. Om dit te bereiken is het nodig dat in een contract de verandering van korte naar langdurige pleegzorg, duidelijk en eenduidig voor alle betrokkenen wordt vastgelegd.

Afbreking van de relatie tussen het heel jonge kind en zijn belangrijkste verzorger is voor het kind een verlies waardoor gevoel van eigenwaarde wordt aangetast. Als de hechtingscapaciteit zich nog niet voldoende heeft ontwikkeld, dan kan het afbreken van een beginnende hechtings- en opvoedingsrelatie tussen het kind en zijn opvangouders een groot risico vormen voor de ontwikkeling van de capaciteit tot hechten. Hij kan alle vertrouwen in volwassenen verliezen. Het is niet te voorspellen na hoeveel wisselingen dit zal zijn (Weterings, 2002).

In ieder geval wordt met een plaatsing in een pleeggezin een van de volgende twee doelen nagestreefd:

a. Een perspectiefzoekende plaatsing: Bij een perspectiefzoekende plaatsing wordt een kind voorlopig in een pleeggezin geplaatst om te bekijken waar het opvoedingsperspectief van het kind ligt. Onderzocht moet worden of het kind weer terug kan naar zijn ouder(s). Zo dat niet het geval blijkt, moet worden nagegaan of het kind het voorlopige pleeggezin kan blijven, in een ander pleeggezin geplaatst moet worden of in een internaat, dus als er sprake moet zijn van een vervolGPLaatsing in een andere hulpverleningsorganisatie of van een definitief verblijf in de pleegzorg.

Onder deze categorie vallen de crisis- en opvangplaatsingen, de kortverblijfplaatsingen (duur maximaal 3 á 5 maanden), de observatieplaatsingen en plaatsingen in een zogenaamd projectgezin (Weterings, 1998).

b. Een perspectiefbiedende plaatsing: Een kind wordt in een perspectiefbiedend pleeggezin geplaatst als hij voorlopig niet terug kan naar zijn ouders. De plaatsing biedt perspectief op langdurig verblijf, waarbij onduidelijk is of het kind binnen een bepaalde tijd terug kan naar zijn ouder. De plaatsing is dan voor een aantal jaren, voor 'onbepaalde tijd' of 'voorlopig, totdat de ouder het weer aankan' of 'tot zijn 18e jaar'.

Reeuwijk en Berben (1988) konden uit hun onderzoek afleiden dat slechts voor 15% van de plaatsingen verwacht werd dat de jongere zeker naar huis terug zou keren. Indien de terugkeer naar huis niet werd uitgesloten, hing dit meestal af van een verbetering van de thuissituatie (54%) of van een verbetering van zowel de thuissituatie als de mogelijkheden van de jongere (37%).

Het blijkt dat de duur van de pleeggezinplaatsingen significant samenhangt met het feit of de pleeggezinplaatsing als tijdelijk of als definitief was bedoeld.

Uitgaande van de duur van de pleeggezinplaatsing, bleek dat naarmate een plaatsing langer duurde, deze vaker bedoeld was als definitief en minder vaak als tijdelijk. Bij een duur tot zes maanden lag een keerpunt. Wanneer de plaatsing maximaal zes maanden duurde, dan werd minder vaak verwacht dat de plaatsing definitief zou zijn en was deze vaker bedoeld als tijdelijk.

1.2.7 Beëindiging van plaatsing

De laatste jaren zegt men met steeds meer nadruk dat pleegzorg erop gericht moet zijn de band met het natuurlijke milieu te herstellen. Vroeger onderzoek had reeds uitgewezen dat na anderhalf jaar verblijf in het pleeggezin, de kans op een terugkeer snel afnam. Recent buitenlands onderzoek bevestigt dat:

- de kans op een terugkeer snel afneemt na de eerste de plaatsing, na tien weken reeds tot minder dan de helft
- kinderen die naar huis terugkeren, bij elke nieuwe plaatsing minder kans maken om opnieuw te kunnen terugkeren;
- kinderen met mentale, fysieke of emotionele problemen minder kans maken op een terugkeer kan anderen; er is de minste kans op een terugkeer voor mishandelde en verwaarloosde kinderen
- een pleegplaatsing bij een familielid is de meest stabiele vorm van pleegzorg; kinderen die bij verwanten geplaatst worden, lopen de eerste maanden minder kans terug naar huis geplaatst te worden (Zwysen, 1995).

De belangrijkste redenen tot beëindiging van de pleeggezinplaatsing zijn: een verbetering van de thuissituatie, de overgang naar zelfstandig of begeleid wonen, de overgang naar een justitiële plaatsing en een conflict tussen de jongere en de pleegouder(s) (Reeuwijk & Berben, 1988).

1.3 Plaatsing in private residentiële instellingen

1.3.1 Cijfers en tendensen

Wanneer we de cijfers van de pleegzorg en de residentiële cijfers vergelijken, kunnen we tot de conclusie komen dat een merendeel van de kinderen in een residentiële voorziening terecht komt. Deze conclusie is gebaseerd op een comparatieve studie over plaatsingen in instellingen en pleeggezinnen in de verschillende landen van de Europese Gemeenschap. Hieruit blijkt dat in vele landen de verhouding residentiële hulp versus pleegzorg in het voordeel ligt van de pleegzorg. In Vlaanderen daarentegen ligt de verhouding residentiële zorg versus pleegzorg nog steeds in het voordeel van de residentiële zorg. Eind 1999 verbleven nog steeds aanzienlijk meer minderjarigen in een erkende residentiële voorziening (begeleidingstehuis, gezinstehuis, onthaal-, oriëntatie- en observatiecentrum) dan in een pleeggezin. De verhouding residentiële voorziening: pleeggezin bedroeg 3:2. (De Fever, Hellinckx & Grietens, 2001).

1.3.2 Organisatorische structuur

Er zijn twee categorieën van voorzieningen: enerzijds zijn er de privé-voorzieningen die erkend en gesubsidieerd worden door de Vlaamse Gemeenschap, en anderzijds de gemeenschapsinstellingen voor bijzondere jeugdbijstand (GIBJ). De gemeenschapsinstellingen zijn overheidsinstellingen. De meerderheid van de voorzieningen in Vlaanderen zijn privé-voorzieningen.

De huidige officiële indeling van de privé-voorzieningen ziet er als volgt uit (op basis van het besluit van 13 juli 1994) (De Fever, Hellinckx, Grietens, 2001):

Categorie 1: begeleidingstehuizen. Instellingen categorie 1 zijn residentiële begeleidingstehuizen voor minderjarigen die zich in een problematische opvoedingssituatie bevinden en/of een als misdrijf omschreven feit pleegden. Zowel het Comité voor Bijzondere Jeugdzorg als de Jeugdrechtbank is mogelijk plaatsende instantie. Het kan dus zowel om een gedwongen als om een vrijwillige plaatsing gaan (Hermans, 1999).

Categorie 2: gezinstehuizen. Gezinstehuizen zijn inrichtingen die in gezinsverband voornamelijk minderjarigen opnemen (art. 5). Deze voorzieningen nemen jongeren op om hen een gezinsleven te bezorgen. De verantwoordelijke van het tehuis woont er werkelijk zelf en er is een maximumbezetting van tien minderjarigen.

Categorie 3: onthaal-, oriëntatie- en observatiecentra. Onthaal- oriëntatie en observatiecentra zijn inrichtingen die voor het ene gedeelte van hun totale capaciteit uitsluitend minderjarigen dienen op te nemen voor observatie en voor het andere gedeelte van hun capaciteit, voorlopig en voor een korte termijn, op alle uren van de dag en de nacht, uitsluitend:

- personen beneden de leeftijd van achttien jaar dienen op te nemen die door de politionele overheden niet kunnen worden teruggebracht bij de personen die hen onder hun bewaring hebben, noch onmiddellijk voor het parket kunnen worden gebracht,
- personen beneden de leeftijd van achttien jaar dienen op te nemen die niet onmiddellijk door het parket naar de jeugdrechtbank kunnen worden verwezen,
- minderjarigen dienen op te nemen voor wie naar gepaste hulp en bijstand wordt gezocht (art.6).

Categorie 4: dagcentra. Dagcentra zijn centra die uitsluitend minderjarigen opnemen tijdens bepaalde uren van de dag en de gezinnen waartoe ze behoren ambulante begeleiden (art. 7).

Categorie 5: thuisbegeleidingsdiensten. Thuisbegeleidingsdiensten zijn diensten die uitsluitend minderjarigen en de gezinnen waartoe ze behoren ambulantly begeleid (art. 8).

Categorie 6. diensten voor begeleid zelfstandig wonen. Minderjarige jongeren vanaf 17 jaar kunnen door deze diensten ambulantly worden begeleid. Dit soort diensten kan verbonden zijn aan een begeleidingstehuis of een gezinstehuis en richten zich op jongeren die niet terecht kunnen bij het gezin waarvan ze deel uitmaakten en waar een andere begeleidingsvorm dan begeleiding in groepsverband wenselijk is. Deze jongeren worden begeleid naar zelfstandigheid en zelfredzaamheid.

Het is duidelijk dat binnen de bijzondere jeugdzorg in Vlaanderen de residentiële zorg naar aantal voorzieningen en capaciteit nog bijna de belangrijkste plaats inneemt (61,5% van de totale capaciteit). Het realiseren van alternatieven voor de residentiële zorg is dan wel actueel maar rekening houdende met de verhoudingen blijven de alternatieven relatief beperkt. De stijgers zijn vooral de thuisbegeleiding en het begeleid zelfstandig wonen. Ten opzichte van 1995 is de capaciteit van de thuisbegeleidingsdiensten meer dan verdubbeld (van 492 naar 996), en deze van de diensten voor begeleid zelfstandig wonen verdubbeld (van 181 naar 352) (De Fever, Hellinckx & Grietens, 2001).

Tabel 3. toont aan dat driekwart van de residentiële voorzieningen is erkend als begeleidingstehuis. De meerderheid van deze begeleidingstehuizen kan minderjarigen van om het even welke leeftijd (0-18 jaar) opnemen. Een opmerkelijke vaststelling is dat vrijwel geen kinderen beneden de 3 jaar verblijven in de residentiële voorzieningen van de bijzondere jeugdzorg. De grootste groep geplaatste minderjarigen (32,3%) zijn jongeren tussen 16 en 18 jaar, gevolgd door de groep van 13- tot 15-jarigen (23,7%).

De gezinstehuizen (8,9%) en de onthaal-, oriëntatie- en observatiecentra (16,1%) maken slechts een minderheid van het totaal aantal residentiële voorzieningen uit. De gezinstehuizen zijn het minst in aantal en hebben de kleinste opnamecapaciteit. Het aantal onthaal-, oriëntatie- en observatiecentra (20) neemt daarentegen toe ten opzichte van 1995 (14 of 10,8%). In 1999 bedroeg de gemiddelde bezettingsgraad van de begeleidingstehuizen 93,6%, van de gezinstehuizen 96,5% en van de onthaal-, oriëntatie- en observatiecentra 90,5%.

Tabel 3: Overzicht van het aantal residentiële voorzieningen en hun capaciteit per categorie (jaar: 2000).

Residentiële voorzieningen	Aantal	Capaciteit
Begeleidingstehuizen	93 (75,0%)	2.802 (88,1%)
Gezinstehuizen	11 (8,9%)	86 (2,7%)
Onthaal-, oriëntatie- en observatiecentra	20 (16,1%)	294 (9,2%)

1.3.3 Redenen tot een residentiële plaatsing boven een pleeggezin

We kunnen volgende redenen tot residentiële plaatsing onderscheiden:

- Bij ernstig probleemgedrag of bij grote emotionele en gedragsstoornissen. Uit onderzoek blijkt dat de problemen van kinderen tussen nul en elf jaar die in tehuizen worden opgenomen ernstiger zijn dan die van pleegkinderen. Bij kinderen die in de pleegzorg geplaatst zijn, noemt men vaker problemen in de directe sociale context van het kind (bijvoorbeeld gezinsconflicten of verslaving bij de ouders) dan bij residentiële geplaatste kinderen. Bij residentieel geplaatste kinderen noemt men eerder gedragsproblemen die meer bij het kind zelf te situeren zijn, zowel internaliserend als externaliserend (Baartman & Zandberg, 1997). In Vlaanderen werd vergelijkbaar onderzoek verricht waarbij

kinderen die residentieel geplaatst waren significant hoger scoorden op externaliserend probleemgedrag dan kinderen binnen de pleegzorg. Verdere analyse toont aan dat vooral delinquent en agressief gedrag significant meer aanwezig is bij kinderen die residentieel geplaatst werden. Kinderen met agressief of delinquent gedrag hebben dan ook meer kans om geplaatst te worden in een instelling dan in een pleeggezin, wanneer overgegaan wordt tot uithuisplaatsing. Kinderen met sociale of aandachtsproblemen vinden we dan weer eerder in de pleegzorg terug. Hoewel dit verschil gevonden werd, bleek dit niet significant te zijn. (De Fever, Hellinckx & Grietens, 2001).

- Indien de jongere niet in staat is tot relatievorming zal men minder snel gaan opteren voor een plaatsing in een pleeggezin. Niet alle kinderen kunnen de intimiteit aan van het contact met een pleegouder.
- Motivatie is eveneens een belangrijke factor. Ouders kiezen soms liever voor een residentiele plaatsing uit angst voor concurrentie van de pleegouders. Ook oudere jongeren hebben soms eerder een voorkeur voor een residentiele plaatsing. Wanneer ouder of jongere actief blijven tegenwerken, is het niet echt aangewezen om in een pleeggezin te plaatsen.
- Indien er al heel veel ambulante begeleiding is misgelopen. Kinderen in de pleegzorg hebben gemiddeld een kortere hulpverleningsgeschiedenis.
- Indien het kind juist een pleeggezinplaatsing achter de rug heeft.
- Indien er veel therapeutische ondersteuning nodig is.

Voor een aantal categorieën van hulpvragen is de instelling de beste oplossing: kortdurende observatie en behandeling (3-6 maand) voor jongeren van wie onduidelijk is waardoor de problemen ontstaan zijn, jongeren bij wie onverwerkte gezinsproblematiek de oorzaak is van het disfunctioneren, jongeren bij wie door problemen het functioneren in gezin en schoolsituatie erg verstoord is en tijdelijke opvang in crisissituaties. Eigenlijk dient steeds afgewogen in hoeverre de professionele benadering in tehuizen de voorkeur verdient boven de op emotionele gronden gemotiveerde hulp van een pleeggezin (Michiels, 1993).

Hermans (1999) stelt een schematisch overzicht voorvan de achtergrondproblematiek van de jongeren binnen de bijzondere jeugdbijstand (zie bijlagen).

Op basis van de uitspraken van de opvoeders zijn veruit de meeste gezinnen van de geplaatste jongeren terug te brengen tot 'sociaal zwakke' gezinnen of (in mindere mate) gezinnen waarin er sprake is van relatieconflicten. Op zichzelf staande gedragsproblemen komen minder vaak voor.

Hermans wijst er op dat de indeling een ideaal-typische constructie is op basis van de uitspraken van de opvoeders in het onderzoek, zeker niet alle jongeren kunnen binnen één van de onderscheiden types geplaatst worden. Er bestaan ook 'grensgevallen', waarbij er een reële mix vastgesteld kan worden tussen sociale zwakte en conflicten in het gezin. Enerzijds zijn er een aantal gevallen waarbij zowel elementen van sociale zwakte aangetroffen worden als conflicten tussen ouders en kinderen, al dan niet gecombineerd met problematische gedragingen van de jongeren. Anderzijds is het ook mogelijk dat een 'in normale omstandigheden' niet zwak gezin, omwille van zware relationele conflicten ook 'zwak' wordt.

1.3.3 Doelstellingen

De doelstellingen van de residentiele plaatsing zijn dezelfde als bij de pleegkinderen. (zie punt 1.2.4., p.13)

1.3.4 Tussenstap naar zelfstandigheid: Begeleid zelfstandig wonen

De doelgroep van achttienplussers is vaak verre van volwassen, er is vaak sprake van jongeren die nog worstelen met adolescentieproblematiek zoals het losmaken van ouders, identiteitsproblemen, ontwikkelingsproblemen en problemen met het opbouwen van een zelfstandig leven (Van Lier, 2001).

1.3.4.1 *Definitie*

'Begeleid zelfstandig en is een vorm van jeugdhulpverlening die erop gericht jongeren te ondersteunen in hun groei naar een volledig zelfstandig leven, door in te spelen op de problemen van psychosociale aard, de tekorten aan praktische en/of psycho-sociale redzaamheid en/of de onvoldoende motivatie die deze jongeren verhinderen op eigen krachten tot een volledig zelfstandig leven te komen.'

De jongere wordt dus een vorm van leven en wonen aangeboden die het midden houdt tussen een residentiële setting en het volledig zelfstandig wonen.

Door het besluit van de Vlaamse Executieve op 11 mei 1983 is het begeleid zelfstandig wonen binnen de jeugdbescherming mogelijk en subsidieerbaar geworden. Enerzijds kregen instellingen de toelating minderjarigen die bij hen geplaatst waren te begeleiden in het zelfstandig wonen en anderzijds ontstond de mogelijkheid om hiervoor ambulante diensten op te richten (De Laat, 1988).

Er zijn momenteel veertien autonome diensten voor begeleid zelfstandig wonen. In 1999 bedroeg de gemiddelde bezettingsgraad van deze diensten 90,8%. Onderzoek wees uit dat 92,5% verwezen werd via een maatregel van de jeugdrechtbank of het jeugdbeschermingcomité. Ook bleek dat 68% van de jongeren uit de onderzoeksgroep een instellingsverleden heeft (De Laat, 1988).

1.3.4.2 *Inhoud van de begeleiding*

De meest naar voor komende begeleidingsdomeinen zijn de administratie en de budgettering. Doelstellingen met betrekking tot financiële redzaamheid komen bij alle jongeren voor en met betrekking tot de administratieve redzaamheid formuleren de hulpverleners doelstellingen voor 85% van de jongeren. Wat verder opvalt is dat de huishoudelijke redzaamheid zelden of nooit vermeld wordt. Naast doelstellingen betreffende de administratie, de financiële en huishoudelijke zelfstandigheid worden er in de literatuur doelstellingen met betrekking tot werk, vrijetijdsbesteding, contacten met ouders en/of familie, contacten met leeftijdgenoten en significante anderen, afbouwen van probleemgedrag en optimaliseren van het emotioneel functioneren van de jongere vermeld (De Laat, 1988).

1.3.5 Voorkomen van voortijdig vertrek (uitval)

Kinderen en jongeren worden vaak geplaatst met onzekere toekomstperspectieven, zonder dat er welomschreven en duidelijke plannen zijn. Bij de plaatsing kan er meestal niets gezegd worden over de duur van het verblijf. Wat betreft de bestemming van de jongere zijn er evenmin veel bekend. Dit gebrek aan perspectief heeft als gevolg dat nog steeds te veel onzekere factoren bepalend zijn voor de lengte van het verblijf. Nochtans is duidelijkheid en zekerheid betreffende de verblijfsduur en het definitieve opvoedingsmilieu noodzakelijk, opdat de jongere geen lange tijd in onzekerheid zou moeten verkeren. Er moet gestreefd worden naar 'permanency planning'. Dit veronderstelt gedurende het instellingsverblijf een goed contact en samenspel tussen de ouders, de plaatsende instantie, de jongere en de instelling.

Omwille van de verbanden tussen het verloop van de opnameprocedure en het voorkomen van uitval, is er een mogelijke oplossing in het optimaliseren van de opnamefuncties (selectie, motivatie en planning).

Ten eerste kan een degelijke selectie, waarbij wordt nagegaan of de aanwezige hulpverleningsmogelijkheden tegemoetkomen aan de hulpvraag van de jongere, een negatieve uitplaatsing voorkomen.

Ten tweede speelt het motiveren van de jongere reeds tijdens de opnamefase een belangrijke rol. De motivatie wordt bevorderd wanneer vanaf de eerste contacten rekening gehouden wordt met het verwachtingspatroon en de visie op de gewenste vorm van hulpverlening van de jongere. Dit veronderstelt een open communicatie bij het bepalen van de reden en het doel van de plaatsing.

Ten derde kan de uitval gereduceerd worden door reeds bij de opname een handelingsplan met concrete doelen en middelen op te stellen. Dit laatste blijkt in de praktijk zelden het geval te zijn. (Vanhuysse, 1990)

2

Onderzoek

2.1 Onderzoeksopzet

2.1.1 Onderzoeksvragen en doelstellingen

Wat zijn de motieven bij (g)een aanvraag tot verlengde hulpverlening bij enerzijds instellingskinderen en anderzijds pleegkinderen?

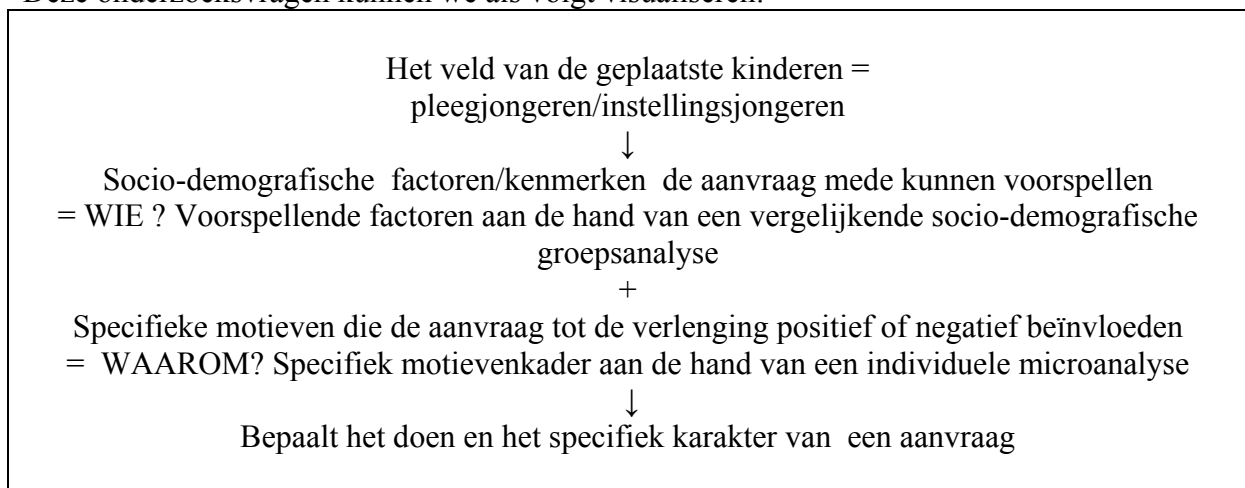
Zijn er verschillen in motieven tussen deze twee groepen? Zoja, hoe komt dit?

Zijn er socio-demografische factoren (leeftijd, plaatsingsduur, gezinsafkomst,...) die het doen van een aanvraag voorspellen?

We willen dus een enerzijds een verklarend, voorspellend kader ontwikkelen waarbij we aan de hand van een aantal socio-demografische factoren een beter beeld krijgen wie een aanvraag zal doen.

Daarnaast willen we nagaan wat de specifieke redenen zijn voor hun aanvraag, waarom doen ze de aanvraag?

Deze onderzoeksvragen kunnen we als volgt visualiseren:

De doelstelling van dit onderzoek ligt in de eerste plaats in het schetsen van een consistent motievenkader wat betreft het aanvragen van een verlenging tot hulpverlening. Wat zijn de specifieke motieven en wat is het karakter van deze motieven? Zijn de motieven eerder te beschouwen als rationeel-utilitair of bevinden ze zich eerder op het emotioneel-psychologische vlak?

Daarnaast willen we een beeld krijgen van de socio-demografische factoren die ons meer inzicht kunnen bieden in het profiel van de aanvragers én niet-aanvragers. Wie doet een aanvraag en wie niet? Wat zijn de socio-demografische overeenkomsten tussen degenen die een aanvraag doen? Wat zijn de socio-demografische verschillen met degenen die geen aanvraag doen?

Dit zijn de dingen die we via dit exploratief onderzoek te weten willen komen.

2.1.2 Onderzoeksmethode

Binnen dit onderzoeksopzet hebben we gekozen voor een kwalitatief onderzoek. Dit heeft een aantal redenen. Ten eerste bevinden we ons met onze onderzoeksvragen in exploratieve fase. Hiermee wordt bedoeld dat we omtrent dit gebied van de realiteit – namelijk het gebied

van motieven omtrent aanvraag tot verlengde hulpverlening- nog geen structurele en inhoudelijke kennis bezitten: het begrippenkader, de achterliggende structurele factoren die ons onderzoeksgebied vorm geven zijn nog niet in kader gebracht. We zullen deze dus vorm moeten geven gedurende de gegevensverzameling en de analyse, die naast elkaar staan en gedurende het onderzoek met elkaar afgewisseld worden.

De beste manier om een bepaald handelingsproces beter te begrijpen en in kaart te brengen, is door de specifieke wereld van de leden binnen het veld waarin dit proces plaats vindt, beter te leren kennen. Op die manier geven de leden van het te onderzoeken veld de begrippen, structuren en onderliggende factoren zelf aan.

Het kwalitatief of in de diepte leren kennen van de handelingsprocessen van leden binnen een bepaald veld kan op verschillende manieren: participerende observatie, casestudy's , enzovoort.

Wij hebben binnen dit onderzoek echter gekozen voor een kwalitatieve survey aan de hand van een aantal diepte-interviews en dit wegens een aantal redenen.

- Een kwalitatieve survey wil zeggen dat we verschillende leden van een bepaald veld diepgaand leren kennen. Dit doen we niet zo maar. Binnen dit onderzoek willen we namelijk een consistent motievenkader ontwikkelen. Dit kunnen we alleen maar bereiken door een voldoende aantal personen in het onderzoek te betrekken. Daarenboven willen we kijken of er socio-demografische factoren zijn die ons een inzage kan brengen in wie een aanvraag doet en wie niet. Hiervoor moeten we de verschillende leden met elkaar kunnen vergelijken en een kwalitatieve survey is hier een geschikt middel voor.
- Diepte-interviews zijn zeer nuttige instrumenten wil men , zoals in dit onderzoek, met betrekking tot een bepaald handelingsproces de motieven en begrippen distilleren. Het gesprek wordt namelijk opgenomen en achteraf uitvoerig geanalyseerd waardoor we via een inhoudsanalyse een consistent begrippenkader kunnen ontwikkelen die- en dit is belangrijk- onrechtstreeks door de leden zelf is aangegeven. Via een diepte-interview kunnen we daarnaast ook op een efficiënte manier gerichte dingen te weten komen betreffende een bepaald proces. Zoals men verder zal kunnen lezen, is dit mogelijk geweest door de ontwikkeling van een interviewhandleiding waarin vooraf een aantal essentiële topics werden ontwikkeld.

2.1.3 Opzet interviews, topics, thema's.

Verschillende van op voorhand geselecteerde thema's en topics werden opgenomen in de semi-gestructureerde vragenlijst. Vanuit die thema's en topics konden de verschillende socio-demografische factoren en motieven afgeleid worden die mogelijk een invloed uitoefenen betreffende het al dan niet doen van een aanvraag tot verlengde hulpverlening. De gehele vragenlijst kan nagelezen worden in de bijlage, de thema's worden hier reeds kort opgesomd:

-Inleiding: algemene gegevens

-1. Factoren met betrekking tot de biologische ouder(s)

-2. Gegevens betreffende de plaatsing zelf

-3. Indien in pleeggezin geplaatst: Factoren met betrekking tot de pleegouders/pleeggezin

-4. Indien in instelling geplaatst: Factoren met betrekking tot de opvoeders/begeleiders/jongeren

-5. Persoonlijke- en gedragskarakteristieken van de pleegjongere

-6. Vrije tijd, toekomst, kansen en motivatie

-Kwaliteit van de opvoeding/verzorging (ook af te leiden uit voorgaande antwoorden)

2.2 Pleegjongeren

Totaal aantal geïnterviewde personen: zeven pleegjongeren, waarvan

- Zes personen die een aanvraag hebben ingediend
- Eén persoon die geen aanvraag heeft ingediend
-

2.2.1 Intervenierende socio-demografische variabelen

Voor de groep pleegjongeren wordt nu per factor nagegaan in welke mate ze bijdragen tot het al dan niet doen van een aanvraag. Die mogelijke beïnvloedende factoren zijn:

- Plaatsingsleeftijd- en geschiedenis
- Karakter van de plaatsing
- Soort pleeggezin (bestandsgezin of familie/netwerkgezin)
- Plaatsingsduur- en doel
- Gezinsafkomst
- Contact met biologische ouders
- Toekomstperspectief
- Contact begeleider(s)

- Eigen gepercipieerde mate van zelfstandigheid
- Vrijetijdsinvulling
- Sociaal netwerk, familie, vertrouwenspersonen

2.2.1.1 *Plaatsingsleeftijd – en geschiedenis*

De gemiddelde leeftijd op moment van interview is 18,33 jaar. De gemiddelde leeftijd van eerste plaatsing is 15 jaar (de persoon die de aanvraag niet heeft gedaan was bij de eerste plaatsing veertien jaar). Bij de pleegjongeren kent drie op zeven personen of 42% een plaatsingsgeschiedenis, bij één van hen is die plaatsingsgeschiedenis omvangrijk. Met ‘omvangrijk’ wordt bedoeld dat de persoon niet één tot drie plaatsingen heeft gekend zoals gemiddeld maar zeker zes tot acht plaatsingen heeft gekend vóór de huidige plaatsing.

Conclusie met betrekking tot de motieven: wel of geen aanvraag

De plaatsingen zijn allemaal op relatief late leeftijd gebeurd. De plaatsingsgeschiedenis is bij meer dan de helft onbestaande (nul plaatsingen voor de huidige plaatsing), in de andere gevallen is de plaatsingsgeschiedenis relatief beperkt. Dat kan verklaren waarom de meeste onder hen de pleegsituatie nog niet beu zijn vanwege een langdurige plaatsingsgeschiedenis.

2.2.1.2 *Karakter van de plaatsing:*

Bij de pleeggezinplaatsingen kwam in drie op zeven gevallen de jeugdrechtbank tussen. In één geval ten gevolge van wangedrag en langdurig schoolverzuim. In een tweede geval is er een gedeeltelijke tussenkomst door zedenfeiten en de derde zaak wordt door de bemiddelingscommissie doorgezonden naar de rechtbank vanwege aanhoudend protest tegen de plaatsingsbeslissing. In één geval is de persoon te jong om vrijwillig in te stemmen met de plaatsing als gevolg van de chaotische levenswijze die de moeder erop na hield.

Conclusie met betrekking tot de motieven: wel of geen aanvraag

Het karakter van de plaatsing (vrijwillig/gedwongen) is geen verklarende factor voor het al dan niet verlenen van de aanvraag. Van de drie ‘gedwongen’ plaatsingen is er slechts één iemand die geen aanvraag heeft gedaan, het karakter van de plaatsing (vrijwillig of gedwongen) is dus geen belangrijk gegeven in de zoektocht naar de motieven.

2.2.1.3 *Bespreking van familie- en netwerkplaatsing in relatie tot de motieven + vergelijking met de theorie*

Ter verduidelijking van de tekst merken we op dat de familie- en netwerkplaatsingen ook ‘relatieplaatsingen’ kunnen worden genoemd

Twee op de zeven gezinnen zijn bestandspleeggezinnen (‘profielplaatsingen’), drie plaatsingen zijn familieplaatsingen (opa/ tante) en de andere twee zijn sociale netwerkplaatsingen (buren/ gezin van vriend). De persoon zonder aanvraag is geplaatst geweest bij familie (eerst bij grootouders, daarna plaatsing bij de tante). De definities van profielplaatsingen en relatieplaatsingen zijn terug te vinden op p. 13/14, onder punt 1.2.5.2.).

Initiatief tot plaatsing: Bij de netwerkgezinnen namen de personen zelf het initiatief tot plaatsing, maar wel na overleg en akkoord met de netwerkgezinnen. Bij de familieplaatsingen nam in één geval de familie het initiatief, in het andere geval was er een gezamenlijk akkoord. Bij plaatsingen waarbij er geen relatie bestond tussen pleegouders en pleegkind, was er weinig sprake van eigen initiatief, dat wil zeggen van de jongere, de ouders of de familie in vergelijking tot de relatieplaatsingen.

Argumenten voor familieplaatsing: Bij de relatieplaatsingen vallen twee argumenten vóór plaatsing op die bij een profielplaatsing niet voorkomen. Het betrof hier de argumenten dat het pleeggezin de keuze van de jongere was en dat het om een bekende omgeving van de jongere ging (Reeuwijk & Berben, 1988). Het verband met de factor ‘welbevinden’ wordt duidelijk in de conclusie.

Verloop van plaatsing: Blancke (1997) haalt bevindingen aan in verband met het verloop van de plaatsing. De verschillen tussen de culturen van het oorspronkelijke gezin en die van het door een dienst geselecteerde pleeggezin zorgen in veel plaatsingen voor heel wat spanningen en problemen. Wanneer een jongere terecht komt in een meer bekende omgeving zal deze plaatsing mogelijk minder traumatisch verlopen. De eigen familie biedt veel meer herkenningspunten, waardoor een vlottere integratie bekomen wordt. Die aanknopingspunten kunnen de jongere herinneren aan zijn thuismilieu: hetzelfde taalgebruik, eetgewoonten, wijze van omgaan met elkaar, het uiten van emoties, enzovoort. Algemeen kunnen we dus stellen dat in dit onderzoek relatiegezinnen meer gunstige kenmerken hebben die de kans op een goed verloop doen stijgen. Nogmaals benadrukken we dat we hier geen veralgemeniseringen wensen te maken. Hiervoor is dit onderzoek te kleinschalig.

Conclusie met betrekking tot de motieven: wel of geen aanvraag

Een verband kan worden gelegd tussen het feit dat de plaatsing bij bekenden (familie/netwerk) gebeurde en het welbevinden/het verlenen van de hulpverlening. Dit is een belangrijke bevinding omdat welbevinden één van de mogelijke redenen is waarom iemand een aanvraag doet. Het welbevinden is (zeer) positief wanneer de persoon bij familie of

netwerk is geplaatst. Waarom? Ten eerste zijn de bovenstaande argumenten belangrijk: de jongere is meestal initiatiefnemer van de plaatsing (in overleg met de pleegouders) dus de pleegouders en het gezinsklimaat zijn ‘gewenst’. Ten tweede wordt de theorie in het onderzoek beaamd: “De eigen familie biedt veel meer herkenningspunten, waardoor een vlottere integratie bekomen wordt”. De persoon met het eerder negatief welbevinden (uit het bestandsgezin) gaf aan dat spanningen worden veroorzaakt door ondermeer het verschillende waardepatroon van de pleegouders (de gezinscultuur). Natuurlijk wordt er ook in de bestandspleeggezinnen een goed welbevinden vastgesteld maar de aanpassing/integratie verloopt wat moeizamer bij de bestandsgezinnen dan bij de relatieplaatsingen. De personen die bij familie of bekenden werden geplaatst kenden reeds de pleegouders, bezochten deze frequent vóór de plaatsing dus er was slechts een kleine aanpassing in het begin. Er zijn dus met andere woorden meer factoren eigen aan een familie/netwerkplaatsing die een gunstige invloed kunnen hebben op de integratie en het verloop van de plaatsing. Hierbij kunnen we nog het volgende opmerken. Het kleinschalig karakter van het onderzoek maakt dat de conclusies met betrekking tot de kleine onderzoeksgroep ons enkel een idee kunnen geven. Dat het welbevinden en het verloop van een plaatsing in bestandsgezinnen even positief kan zijn als bij relatieplaatsingen valt niet te betwijfelen. Echter is het goed mogelijk dat een bestandsplaatsing meer risicofactoren inhoudt die de integratie in het gezin kan tegenwerken in plaats van deze te bevorderen. Verder onderzoek is dus nodig om deze hypothese te valideren.

2.2.1.4 Plaatsingsduur- en doel

Duur: Bij de pleegjongeren was er slechts één persoon die wist hoelang de plaatsingsduur bedroeg, namelijk tot 22 jaar. De rest kenden niets over de duur van de plaatsing maar zeggen dat er telkens opnieuw omwille van verschillende redenen (zie onder), bijna automatisch met de verlenging werd ingestemd.

Doel: Het officiële doel van de plaatsing kenden de jongeren bij aanvang blijkbaar evenmin, maar door het feit dat de plaatsingsreden gekend was, konden de jongeren het doel afleiden. Het doel is in meer dan de helft van de gevallen: 1) thuis-gezinssituatie bieden; 2) rust; 3) structuur bieden; 4) bieden van stabiele omgeving; 5) continuering opleiding. Minst of niet voorkomend doel: crisis/tijdelijke opvang/relatieherstel en bezinning.

Relatieherstel wordt hier dus niet als doelstelling aangegeven, toch is er in twee gevallen nog contact met de moeder of een poging tot. Bij alle jongeren werd niet verwacht dat de jongere terug zou keren naar huis. Bij meer dan de helft van de pleeggezinplaatsingen van jongeren van ouder dan 16 jaar hadden de begeleidingsthema's betrekking op het scheppen van een goed leefklimaat.

Conclusie met betrekking tot de motieven: wel of geen aanvraag

De aanvankelijke kennis betreffende de plaatsingsduur wordt niet als correlerende factor beschouwd voor het al dan niet indienen van de aanvraag. Over het algemeen is het zo dat de jongeren omwille van een onhoudbare situatie zonder veel voorbereiding in een pleeggezin geplaatst worden en in de loop van die plaatsing wordt de plaatsingsduur -aan de hand van het welbevinden in dat gezin- geleidelijk aan merkbaar. Het is meestal zo dat na een bepaalde termijn (bijvoorbeeld zes maanden), de jongere en het pleeggezin moeten kiezen of ze de verlenging terug zullen aanvragen. In het onderzoek zijn alle jongeren tevreden over de pleegsituatie en vinden de plaatsing positief voor hun toekomstuitbouw. Daarom zal de verlenging in alle gevallen bijna ‘automatisch’ verlengd worden. Dit welbevinden en andere specifieke motieven komt uitgebreider aan bod in punt 2.2.1.6. ‘Welbevinden’, p. 31.

Het doel kan wel als relevante voorspellende factor beschouwd worden voor het al dan niet indienen van de aanvraag. Het plaatsingsdoel wordt niet officieel vastgelegd in het begin van

de plaatsing. Toch is het doel afleidbaar uit de plaatsingsreden. Die plaatsingsreden maakt dat de voornaamste doelstellingen voor alle personen 'het bieden van een gezinssituatie' en 'structuur en stabiliteit' zijn. Deze doelstellingen vereisen een lange termijn opdat die stabiliteit kan groeien en gerealiseerd worden. Ook omwille van de andere motieven is het evident dat voor het welzijn van de jongere de plaatsingsduur verlengd wordt. Want de motieven 'een constructieve leeromgeving' en 'een diploma behalen' kunnen namelijk niet gerealiseerd worden zonder een stabiele gestructureerde omgeving.

Voor de persoon die geen aanvraag heeft gedaan was het doel van in het begin concreet, namelijk de schoolcarrière hervatten en de opleiding verder volmaken. Omdat die doelstelling bereikt was kon de persoon zijn vertrek rechtvaardigen.

2.2.1.5 Schets van de gezinsafkomst

De biologische gezinsproblematiek werd telkens geanalyseerd en gecategoriseerd op basis van het schematisch overzicht van de achtergrondproblematiek van de jongeren binnen de bijzondere jeugdbijstand (zie ook in bijlage: Hermans, 1999):

2.2.1.5.1 Zwak gezin (met zichtbaar probleemgedrag bij jongere):

De kenmerkende gezinsfactoren van een sociaal zwakteverhaal zijn: financiële zwakte, fysieke zwakte, pedagogische zwakte, psychische zwakte, alcoholisme, prostitutie, mishandeling van de ouders, seksueel misbruik, incest van de ouders, ...

De kenmerkende individufactoren van een sociaal zwakteverhaal zijn: verwenning, verwaarlozing, mishandeling, incest, seksueel misbruik. In geval van aanwezig zichtbaar probleemgedrag kunnen andere individufactoren zichtbaar worden: agressie, schoolproblemen, (spijbelen,...), uitgangsproblemen, gezagsproblemen, drugsproblemen, 'als misdrijf omschreven feiten'.

Bevindingen van het onderzoek: (om een al te uitgebreide opsomming te vermijden wordt telkens één case als voorbeeld gebruikt): Bij vier personen werd telkens een sociaal zwakteverhaal vastgesteld. Een keer met zichtbaar probleemgedrag jongere (persoon zonder aanvraag) en de rest zonder zichtbaar probleemgedrag:

Voorbeeld, jongere met zichtbaar probleemgedrag. Sociale zwaktefactoren zijn de afwezigheid van de opvoedingsfiguren in het gezin, er is een nefaste pedagogische/emotionele verwaarlozing van de kinderen (geen misbruik/mishandeling). Die afwezigheid wordt verklaard door een desinteresse van moeder in het gezin (verblijft altijd bij vriend), een gebrek aan aandacht en pedagogische verantwoordelijkheid en opvoedingsonbekwaamheid bij beide ouders, de altijd werkende vader in eigen café..De persoon is verplicht de zorg voor zichzelf en jongere broer op zich te nemen eveneens het huishouden, eigen ontplooiing en vrije tijd wordt daardoor uitgesloten. De ouders groeien uit elkaar en scheiden. De persoon woont bij de vader maar de verwaarlozing blijft aanwezig. De onbegrensde vrijheid en het gebrek aan gezag maakt dat de persoon langzaam aan in probleemgedrag verzeild geraakt. Dat probleemgedrag is frequent spijbelgedrag tot een volledige afwezigheid op school en uitgangsproblemen (blijft 's nachts rondhangen), geen drugsproblemen maar wel lichte 'als misdrijf omschreven feiten' (stelen).De jeugdrechtbank beslist tot plaatsing. *Dit is de persoon die geen aanvraag heeft gedaan.

2.2.1.5.2 Conflict- of relatieverhalen (met zichtbaar probleemgedrag bij jongere)

De kenmerkende gezinsfactoren van een conflictverhaal zijn: echtscheiding, conflicten tussen ouders, conflicten ouders/kinderen, 'stiefouderproblematiek, adolescentieproblematiek, ...

De kenmerkende individufactoren van een conflictverhaal zijn: agressie, schoolproblemen, (spijbelen,...), uitgangsproblemen, gezagsproblemen, drugsproblemen, 'als misdrijf omschreven feiten',..

Bevindingen van het onderzoek: De problematische opvoedingssituatie (Pos) van twee pleegjongeren wordt gecategoriseerd onder de conflictverhalen, een keer met zichtbaar probleemgedrag, een keer zonder zichtbaar probleemgedrag.

***Jongere met zichtbaar probleemgedrag:** Het conflictverhaal heeft als startbasis volgende kenmerken. Ten eerste is er de moeder die het gezin verlaat als de persoon nog zeer jong is. Heden ten dage kent de persoon zijn moeder niet. Het feit dat de alleenstaande vader een veeleisende job heeft maakt dat hij de opvoeding van zijn zoon niet aan kan, er wordt beslist dat de persoon een tijdje bij de grootouders zal wonen. Het conflictverhaal kent een geleidelijk begin op het moment dat de persoon terug bij de vader en diens nieuw gezin gaat wonen. De problematische relatie ontwikkelt zich tussen de persoon en stiefmoeder. Redenen zijn duidelijk: de persoon voelt zich vernederd en emotioneel/pedagogisch(zelfs materieel) verwaarloosd ten opzichte van de verweerde halfbroers en wordt enigszins fysiek mishandeld door de stiefmoeder. De vader mist essentiële pedagogische kracht en vaardigheden om in te grijpen. De relatie tussen beide escaleert en de persoon vlucht letterlijk en figuurlijk weg van de problemen. Dus het relatieconflict vormt zonder meer de aanleiding tot de onhoudbare situatie. De onhoudbaarheid zit in het extreme vluchtgedrag van de persoon en de gevolgen daarvan op persoonlijk vlak en voor het gezin. Het probleemgedrag bestaat uit ernstig spijbelgedrag en desinteresse, tegelijk wordt een zware drugsverslaving ontwikkeld en dealt de persoon. De gevolgen van dit probleemgedrag laten zich voelen op school en thuis waar het gedrag niet langer aanvaard wordt, de onhoudbare situatie leidt tot de eerste plaatsing (afkick) en uiteindelijk tot de familieplaatsing.*

Eén persoon kent een sociaal zwakteverhaal in combinatie met een conflictverhaal, *zonder zichtbaar probleemgedrag:*

De sociale zwaktefactoren zijn ten eerste het gedragsmatig probleem van de vader; alcoholisme, ten tweede het frequent fysiek geweld ten aanzien van de moeder en zoon. Ten derde is het gezin een financieel zwak gezin. Het gevolg van deze problematische gezinssituatie is dat de moeder het initiatief neemt om van bij de geboorte reeds de persoon bij de meter te plaatsen. Vanaf dan begint een reeks van plaatsingen, de persoon zal nooit echt thuis hebben gewoond. Gedurende die plaatsingen wordt de persoon onder andere in een pleeggezin fysiek/mentaal/emotioneel mishandeld. Ondertussen scheiden de ouders, kort daarna is er de zelfmoord van de vader. De relatie met de vader wordt door de persoon zeer goed bevonden in tegenstelling tot de band met de moeder, deze band wordt als conflictueus beschouwd vanwege fundamentele botsende karkacters. De moeder leert een vriend kennen waarmee de persoon evenmin overeen komt, na een jaar bij de moeder en diens vriend gewoond te hebben komt de huidige plaatsing, oorzaak: escalerend onhoudbaar relatieconflict.

Dus in twee gevallen is er sprake van een combinatie Pos en persoonlijke gedragsproblematiek (spijbelgedrag tot volledige afwezigheid op school, nachtelijk wangedrag (stelen) en drugs).

Samenvatting oorzaak problematische gezinssituatie (Pos):

De problematische opvoedingssituatie wordt vooral veroorzaakt door:

- emotionele verwaarlozing (afwezige ouders, bieden geen structuur),
- beperkte pedagogische vaardigheden,
- moeilijke financiële situatie,

- relatieproblemen (stief) ouder(s)-persoon,
- fysiek geweld,
- echtscheiding.

Exclusieve factoren voor de Pos van de pleegjongeren zijn emotionele problemen, overlijden, achterlating. In het onderzoek zijn er een aanzienlijk aantal meldingen van fysiek geweld/agressie bij de gezinnen van pleegjongeren te vinden, ook werden in twee gevallen seksueel misbruik bij de biologische gezinnen van de pleegjongeren gemeld (twee keer incest).

Conclusie met betrekking tot de motieven: wel of geen aanvraag

De beschrijving van de gezinsproblematiek van de biologische gezinssituatie gebeurt hier om aan te tonen dat het altijd gaat om een problematische opvoedingssituatie.

Binnen deze gezinnen zitten zowel slachtoffers als gedragsmoeilijke POS'ers en jongeren die een als misdrijf omschreven feit pleegden. Gemeenschappelijk is de problematische situatie van het gezin waarin deze jongeren zijn opgegroeid.

Echter als verklarende factor voor het al dan niet indienen van de aanvraag kan de gezinsproblematiek niet dienen. Het is niet zo dat de persoon die geen verlenging heeft aangevraagd specifiek een andere gezinsachtergrond heeft dan degenen die de aanvraag wel hebben ingediend. Ook wat betreft de combinatie Pos en zichtbaar probleemgedrag zegt niets over de waarschijnlijkheid dat iemand zijn verblijf zal verlengen of niet. Maar misschien willen de jongeren wel terugkeren naar huis indien tijdens de plaatsing de gezinsproblemen opgelost raken. In dit onderzoek kunnen de jongeren niet terugkeren naar het oude gezin dus in hoeverre heeft deze factor ('contact met biologische thuissituatie') te maken met het al dan niet aanvragen van verlengde hulpverlening? Dat zien we bij punt. 2.2.1.7. 'Contact met biologische ouders', p.32.

2.2.1.6 Welbevinden in de huidige gezinssituatie/verloop van de plaatsing

Onderzoeken betreffende welbevinden en ontwikkeling van de pleegjongere

Onderzoek Van Holen & Vlaminck (2004): Welbevinden en gezinsrelaties: De bevindingen in het onderzoek lopen gelijk met deze in een onderzoek aangehaald door Van Holen & Vlaminck (2004). Daarin heeft men aan de hand van een gestandaardiseerde vragenlijst afgenomen bij pleegouders bijna uitsluitend positieve, liefhebbende relaties vastgesteld. Men vindt ook dat pleegkinderen in het algemeen genomen een positief beeld van zichzelf en hun leefsituatie hebben en tevreden zijn. Een vergelijkbaar onderzoek werd gedaan bij vijftien Vlaamse pleeg- en controlegezinnen a.d.v. de Gezin Systeem Test. Conclusie wees uit dat pleegkinderen in het algemeen genomen hun pleeggezin op een gelijkaardige manier voorstellen als kinderen uit intacte gezinnen hun gezin voorstellen. Verder kan afgeleid worden dat de pleegkinderen in de beschrijving van de huidige gezinssituatie voornamelijk middel- of hoogcohesieve gezinsrelaties en middelhiërarchische gezinsrelaties beschrijven. In dit verband wordt er gesproken over evenwichtige gezinsstructuren.

Onderzoek van Reeuwijk en Berben (1988), Ontwikkeling van de jongere in het pleeggezin:

In het onderzoek van Reeuwijk en Berben (1988) werd vastgesteld dat meer dan de helft van de jongeren zich goed tot zeer goed ontwikkelde tijdens de pleeggezinplaatsing. Uit onderzoek blijkt dat bijna de helft van de jongeren zelfstandiger, rustiger of zelfverzekerder werd tijdens de pleeggezinplaatsing. Een aantal jongeren ontplooidde zich op sociaal gebied: maakte beter contact met leeftijdgenoten en/of volwassenen. Een negatieve ontwikkeling kwam bijvoorbeeld voor, wanneer de jongere verstarde en vasthield aan eigen ideeën of vrijheid of wanneer (andere) problemen naar buiten kwamen. In het onderzoek is het eveneens zo dat de jongeren zich beter, ontspannen, veiliger en rustiger voelen sinds de plaatsing, wat betreft de sociale vaardigheden is het zo dat voor sommigen er meer tijd ter beschikking is om met anderen ontspanningsactiviteiten te doen.

Er werd een duidelijk verband gevonden tussen de duur van de pleeggezinplaatsing en de ontwikkeling van de jongeren tijdens de plaatsing. Duurde de plaatsing kort, dan ontwikkelde ongeveer de helft van de jongeren zich matig tot (zeer) slecht. Bij langer durende plaatsingen verliep de ontwikkeling van de jongeren in ongeveer twee derde van de gevallen (zeer) goed. In dit onderzoek komen we tot de volgende bevindingen:

- **Negatief welbevinden:** Slechts één op zeven personen duidt een eerder negatief welbevinden aan, het gaat hierbij om een bestandsgezin. Toch beschouwt de persoon het pleeggezin als een 'thuis' en doet deze persoon wel een aanvraag onder andere omdat sinds het kotleven de persoon de relaties beter verlopen.
- **Positief welbevinden:** In de andere gevallen is het welbevinden over het algemeen goed tot zeer goed. Het gaat over relatieplaatsingen en één bestandsgezin. De redenen voor dat goede welbevinden zijn over het algemeen de goede band/relatie met alle gezinsleden en het feit dat de personen zich aanvaard voelen in het pleeggezin. Daarnaast komt de tevredenheid ook voort uit het feit dat de regels als normaal worden beschreven en er voldoende vrijheid is (algemeen zou men niet willen veranderen aan de pleegzorgsituatie). Ruzies komen voor zoals in een ander gezin. Alle personen zeggen regelmatig een compliment te krijgen in hetgeen ze ondernemen. De personen die reeds de pleegouders kenden, bezochten deze frequent vóór de plaatsing dus er was slechts een kleine aanpassing in het begin. Voor alle plaatsingen werd een goed verloop vast gesteld. In alle zeven gevallen wordt gezegd dat het verschil met de vorige leefsituatie zeer groot is, in positieve zin (zeer zelfstandig moeten zijn, alleen zijn, spanningen, strenge regels, afwezigheid van opvoedingsfiguren..).

Conclusie: de factor 'welbevinden' met betrekking tot de motieven: wel of geen aanvraag

Allereerst valt op dat in zes op de zeven pleeggezinplaatsingen een positief welbevinden wordt/werd geconstateerd. De redenen hiervoor zijn: goede band/relatie met alle gezinsleden, de tevredenheid met de huisregels, voldoende vrijheid, zich aanvaard voelen. Alle personen zeggen regelmatig een compliment te krijgen, dat draagt eveneens bij aan het zich aanvaard voelen in het gezin en dus aan het globale welbevinden.

Detail is dat vijf van die zes gevallen relatieplaatsingen zijn. Er kan met enige voorzichtigheid gesteld worden dat er bepaalde factoren van zulke relatieplaatsingen het welbevinden gunstig kunnen beïnvloeden. De andere twee plaatsingen zijn bestandsgezinnen waarvan in één geval een eerder negatief welbevinden werd bevonden omwille van de gezinscultuur. Deze persoon wil echter de aanvraag doen omdat ze sinds het kotleven minder spanningen ervaart (= hoger positief welbevinden) maar ook omdat ze haar pleeggezin uiteindelijk wel als haar thuis beschouwt.

De persoon zonder aanvraag is ongeacht het positieve welbevinden vertrokken want de redenen voor het niet indienen van de aanvraag waren persoonlijk gerelateerd eerder dan gezinsgerelateerd. Daarmee wordt bedoeld dat ondanks het positieve welbevinden dat deze persoon in het pleeggezin ervoer, deze persoon toch een vertrek wenselijk vond vanwege redenen rond persoonlijke identiteit en zelfstandigheid. Toch moet worden geconcludeerd dat de factor welbevinden wel degelijk een bepalende factor is tot het al dan niet indienen van een aanvraag. Het verband ‘welbevinden-verlenging’ blijft gelden. Dus het positieve welbevinden draagt zeker bij tot de beslissing om al dan niet gebruik te maken van de aanvraag tot verlengde hulpverlening. Indien iemand zich goed voelt in een gezin en graag ‘thuis’ komt in dat gezin zal er eerder een beslissing vóór de aanvraag worden gedaan.

2.2.1.7 Contact biologische ouders

Slechts één persoon bezoekt wekelijks de moeder, vader en zus. De persoon zonder de aanvraag gaat nog af en toe op bezoek bij de vader, het contact met de moeder was voordien frequenter (tijdens plaatsing motiveerde de tante het bezoek). De andere kunnen geen contact meer hebben (vermist/overleden/onbekend) of willen dat niet om diverse redenen (moeder beantwoordt zelden contactpogingen, geen behoefte, trauma).

Conclusie met betrekking tot de motieven: wel of geen aanvraag

Is er een verband tussen contact biologische ouders en het al dan niet doen van een aanvraag?

Er kan een verband worden gevonden indien het contact met de ouder(s) samenhangt met de kans op een terugkeer en de doelstelling ‘relatieherstel’.

Zoals eerder vermeld wordt in dit onderzoek ‘relatieherstel’ niet als doelstelling van de pleeggezinplaatsing aangegeven, er werd in alle gevallen niet verwacht dat de jongere terug zou keren naar huis. Vier van de zeven personen kunnen geen contact meer hebben met de ouder(s) en/of willen niet in contact blijven met de ouder(s). Voor deze personen is van relatieherstel geen sprake, ook niet van terugkeer. Dat is een bijkomend motief om in combinatie met andere redenen langer te blijven in het pleeggezin. In twee gevallen is er nog contact met de moeder of een poging tot. Echter het ene contact verloopt plichtmatig, het andere contact (poging tot) verloopt moeizaam. In beide gevallen is er eveneens geen sprake van terugkeer, van relatieherstel ook niet echt. Opnieuw is dit een bijkomend motief aangevuld met andere redenen om de aanvraag te doen. De persoon die geen aanvraag heeft gedaan ziet nog af en toe zijn gescheiden ouders maar dat huidige contact wordt niet echt belangrijk bevonden. Overigens heeft de persoon de aanvraag niet gedaan omwille van een terugkeer, van relatieherstel was er tijdens de plaatsing ook niet veel sprake. De factor ‘contact biologische ouders’ correleert bijgevolg met het al dan niet doen van een aanvraag tot verlengde hulpverlening.

Het contact met de biologische ouders zal belangrijk zijn indien dat contact kadert in de bestemming ‘terugkeer naar huis’ en indien dit contact de doelstelling ‘relatieherstel’ moet ondersteunen tijdens de plaatsing om die terugkeer realistisch te maken. In het geval dat een terugkeer mogelijk is zal men eerder geen aanvraag doen.

Omgekeerd, wanneer er geen contact is met de ouders of wanneer dit contact bijkomstig is in het leven van het pleegkind, dan impliceert dit dat er van relatieherstel of terugkeer zelden of

geen sprake is. Dit zal voor de pleegkinderen een bijkomend motief zijn om een aanvraag te doen.

2.2.1.8 Toekomstperspectief

Uit de bevraging blijkt dat alle pleegjongeren streven naar zekerheid. Dat houdt in de eerste plaats een vaste job in en de voorwaarde daartoe is een diploma behalen. Op zich is dit perspectief een stimulans om te slagen op school. In verband met andere zekerheidswaarden zoals een vaste relatie, een gezin blijkt dat alle personen die zaken zeker willen maar er zijn verschillen in termijndenken. Drie personen zeggen daar pas later aan te willen denken, momenteel zijn er andere prioriteiten (zichzelf, materiele zaken). De andere personen zeggen zeker een gezin, huisje te wensen in de nabije toekomst. Op vlak van beroepsactiviteit weten - behalve de persoon die werkt- slechts twee van de vijf personen wat ze als beroep zouden willen doen en (zullen) volgen de gevraagde opleiding (volgen). De rest twijfelt. Vier personen hebben bepaalde zorgen of vrezen iets in de toekomst. Zorgen omtrent:

- job, richting van werk/studie;
- omtrent familiale zaken (vrees dat men een agressieve man zal trouwen, vermiste moeder, de vrijlating van vader);
- zorgen in indirecte zin, namelijk de eenzaamheid en het gemis van gezinsleden wanneer men alleen gaat wonen.

De persoon die de aanvraag niet heeft gedaan werkt sinds het vertrek uit het pleeggezin. Tijdens de plaatsing was de toekomstvisie gericht op het beëindigen van de schoolrichting om op een normale wijze zelfstandig door het leven te kunnen gaan. Eens de schoolcarrière beëindigd was, werd een verlenging van de hulpverlening niet nodig geacht. Door reeds een mate van zelfstandigheid te bezitten; mede door het werkvoortzicht, was alleen gaan wonen dus een realistische keuze. De persoon zonder aanvraag blijkt geen angst te hebben, er is een algemene tevredenheid wat betreft de huidige situatie.

Conclusie met betrekking tot de motieven: wel of geen aanvraag

Er kan een verband worden gelegd tussen de factor 'toekomstperspectieven' en het al dan niet aanvragen van een verlenging van de hulpverlening. Ten eerste omdat iedereen een vaste job essentieel vindt om onafhankelijk door het leven te kunnen gaan. Zoals eerder vermeld is een van de belangrijkste motieven van het indienen van de aanvraag een goede leeromgeving en daaraan gekoppeld, studie en diploma. Deze twee motieven worden als voorwaarde beschouwd om een baan te kunnen vinden en dus onrechtstreeks om een eigen volwaardig leven te kunnen leiden. De essentie is dat deze personen nog allen bezig zijn hun om een diploma te bekomstigen. De motieven studie-diploma en leeromgeving worden dus in het licht gezien van de toekomstuitbouw. Die motieven leiden onder andere tot de aanvraag. Wat dan met degene die werkt? Deze persoon heeft de aanvraag gedaan om aanvankelijk school te kunnen beëindigen en nu als werkende, is het motief kunnen sparen en genieten van een geregeld huishouden. Uiteindelijk is deze persoon door de aanvraag reeds klaargestoomd om een eigen toekomst te starten buiten het pleeggezin (diploma/werk/spaarboekje). Voor de persoon die de aanvraag niet heeft ingediend geldt het verband tussen de factor 'toekomstperspectieven' en het al dan niet aanvragen van een verlenging van de hulpverlening niet. Tijdens de plaatsing werd het diploma behaald en dat was het voornaamste plaatsingsdoel. Omwille van bepaalde redenen is de aanvraag niet gebeurd maar omdat de persoon verdere hulp niet nodig achtte om de toekomst veilig te stellen werd een aanvraag niet gedaan.

2.2.1.9 *Contact begeleider*

Drie personen vermelden dat de begeleider (matig) belangrijk is om hulp te verlenen in verband met praktische zaken, om problemen te bemiddelen/op te lossen, om ervaringen tegen te zeggen (emotioneel). Twee van deze personen voelen zich gesteund en kunnen gevoelens uiten ten aanzien van hun begeleider. De andere persoon zegt enkel de begeleider nodig te vinden in periodes met veel conflict zoals de puberteit.

De andere drie personen vinden de begeleider niet belangrijk, ook niet op emotioneel vlak. Problemen worden voor zichzelf gehouden en zelf verwerkt, deze personen wensen geen bemoeienis inzake problemen of gevoelsleven. De bezoeken zijn er dan ook enkel in geval van verlengingen, om te vragen hoe het gaat (zakelijke vraag- en antwoordstijl). Eén persoon zegt de begeleider wel belangrijk te vinden op praktisch vlak, dezelfde persoon gelooft in geen enkele hulpverlener.

De persoon zonder aanvraag houdt er een neutrale houding op na. Er valt af te leiden dat de begeleider niet als extreem belangrijk wordt beschouwd maar evenmin als een negatief aspect wordt gezien. Zeker is dat intieme zaken of problemen niet werden verteld aan de begeleider, omdat het hoofddoel het hernemen van de schoolcarrière was. Doordat dit ook scheen te lukken, had de persoon niet echt behoefte om te praten met de begeleider.

Conclusie met betrekking tot de motieven: wel of geen aanvraag

Er is geen correlatie tussen de factor 'contact met begeleider' en het al dan niet indienen van een aanvraag. De meningen lopen uiteen van belangrijk tot matig of niet belangrijk, er valt nergens af te leiden dat de aanvraag van de pleegjongeren is beïnvloed door zijn/haar contact met de begeleider. Ook de persoon zonder aanvraag heeft een neutrale mening over de positie van de begeleider in het plaatsingsgebeuren. Zeer waarschijnlijk hangt een verlenging van een verblijf in het pleeggezin niet af van de mate van belangrijkheid die iemand aan de begeleider hecht. De ondersteuning wordt nergens storend bevonden maar het wordt ook niet als een motief aanzien om toch deze ondersteuning -via een aanvraag- verder te krijgen.

2.2.1.10 *Eigen gepercipieerde mate van zelfstandigheid*

Twee op zes gevallen zegt nog niet rijp en zelfstandig genoeg te zijn om al op eigen benen te staan. Drie personen zeggen dat zelfstandig leven wel zou lukken maar geven ieder hun probleem aan waarom ze het nog langer nodig achten om te blijven in het pleeggezin. Die problemen kunnen gaan van financiële verplichtingen tot geldbeheer en administratieve onkunde maar ook de combinatie van schoolgaan en werken. De werkende persoon wil de praktische plichten (koken, huishouden) niet combineren met werken. Slechts één persoon zegt alleen te zouden kunnen wonen -indien dat zou moeten- en zou dan school met werk combineren.

Zoals kan worden verwacht ligt de gepercipieerde mate van zelfstandigheid van de persoon die de aanvraag niet heeft gedaan hoger dan die van de anderen. De persoon zegt zelfstandig te kunnen zijn. De persoon geeft aan dat doordat de ouders vroeger grotendeels afwezig waren, hij thuis alles zelf moest doen, daardoor is er een mate van zelfstandigheid opgebouwd.

Conclusie met betrekking tot de motieven: wel of geen aanvraag

De mate van zelfstandigheid die de pleegjongeren bij zichzelf waarnemen is een motief om al dan niet tot een aanvraag over te gaan. Soms vindt de persoon zichzelf zelfstandig maar kan de mate van zelfstandigheid aangetast worden door andere zaken zoals de schoolplicht doordat men bijvoorbeeld niet tegelijk kan gaan werken. Anderen vinden zichzelf in totaliteit te onrijp om nu al weg van huis te gaan, ook degene die al werkt. Dus de eigen waargenomen mate van zelfstandigheid zal bijdragen tot de beslissing om al dan niet de hulpverlening te

verlengen. Het is waarschijnlijk dat bij de personen die nog school lopen, de zelfstandigheid daalt door de ondersteuning die zij daarbij nodig hebben. Dat deze factor ook in verband staat met het niet doen van een aanvraag kan bewezen worden door de bevinding uit het interview. Dat één persoon geen aanvraag heeft gedaan heeft veel te maken met de hoge mate van zelfstandigheid die deze persoon bij zich zelf waarneemt. Die zelfstandigheid is aangeleerd door de thuissituatie maar ook het feit dat de persoon werkvooruitzicht had draagt bij tot de gepercipieerde mate van zelfstandigheid en dus tot de beslissing.

2.2.1.11 Vrijtijdsinvulling

Bij de pleeggezinplaatsingen hebben vier op de zes personen die een aanvraag hebben gedaan geen echte hobby (of hadden vroeger een hobby). De persoon die geen aanvraag heeft gedaan heeft niet echt een specifieke hobby, ontspanning betekent onder andere uitgaan, rustig iets drinken met vrienden of een bioscoopbezoek. In vijf op de zeven gevallen wordt gewezen op het (school)werk dat zeer veel potentiële vrije tijd in beslag neemt. Ook de persoon die geen aanvraag deed geeft aan dat werk- en overuren de vrije tijd beperkter maakt. Tijdens de (school)week worden geen specifieke activiteiten ondernomen. Dat betekent dat de ontspanning bestaat uit thuis blijven en TV kijken, computerspel spelen, muziek beluisteren, de eventuele hobby's uitoefenen en in één geval wordt de moeder bezocht. Tijdens het weekend wordt er uitgegaan, worden vrienden bezocht, hobby's uitgeoefend. In de helft van de gevallen wordt er gewezen op het grote verschil met de thuissituatie (waar er meer/minder regels, meer/minder vrijheid was). De personen zeggen bijna allen veel vrijheid te genieten in het pleeggezin, zelf te mogen kiezen wat ze doen als vrijetijdsactiviteit. De persoon die geen aanvraag heeft gedaan zegt dat de vrije tijd in het begin van de plaatsing beperkter was om het plaatsingsdoel te doen slagen. De persoon geeft aan tijdens pleegplaatsingen niets gemist te hebben omdat er compensatie was voor de zaken die 'ontbraken' in de nieuwe pleegzorgsituatie in de vorm van aanwezige opvoedingsfiguren, verzorging ontvangen en het hebben van vrije tijd.

Conclusie met betrekking tot de motieven: wel of geen aanvraag

De factor 'vrijtijdsbesteding' kan gekoppeld worden aan het motief 'welbevinden in de huidige situatie'. De invulling van de vrije tijd vereist de nodige tijd en ruimte, in elk geval zeggen alle personen veel vrijheid te genieten, in tijd en ruimte en in wat ze willen doen. Het positieve welbevinden betreffende het gezin is voelbaar in hetgeen de personen doen tijdens hun vrije tijd, ze zitten bijvoorbeeld graag thuis om zich te ontspannen. De enige belemmerende factoren zijn school of een job, voor de persoon die de aanvraag niet heeft gedaan was de vrije tijd beperkter om het plaatsingsdoel ('school afwerken') te laten slagen. In de helft van de gevallen wordt gewezen op het grote verschil met de thuissituatie (waar er meer/minder regels, meer/minder vrijheid was). Dat verschil wijst op een positieve evolutie. Zowel teveel regels en te weinig vrijheid in de thuissituatie of een onbegrensde vrijheid zonder enige regels wijzen op een afwijkende situatie. De huidige gezinssituatie heeft voor de personen een evenwicht gecreëerd dat het welbevinden positief beïnvloedt.

2.2.1.12 Sociaal netwerk, relaties, familie, vertrouwenspersonen

Op vlak van socialisatie/sociaal netwerk zijn er geen problemen terug te vinden in de groep van de pleegjongeren. De meeste personen noemen zich sociaal en vlot in contact. Allen hebben enkele of vele vrienden, een goede vriend(in), kennissen (uit thuismilieu, schoolwerkmilieu, uitgaansvrienden). Twee pleegjongeren noemen (28%) zichzelf verlegen en

gesloten van karakter, contacten zullen niet direct vlug worden gelegd maar de contacten die bestaan vallen wel goed mee.

- Als familie beschouwen vier op zeven pleegjongeren énkél genetisch aanverwante familie (57%) (ook degene die de aanvraag niet heeft gedaan). Twee anderen noemen hun pleegouders (én diens familie) en een ander noemt een combinatie van personen op. Die combinatie bestaat uit de pleegmoeder, de meter en ook haar vriendinnen zijn voor de persoon familie omdat deze voor haar zorgen en luisteren naar zaken die ze niet tegen haar pleegmoeder kan zeggen.
- Als vertrouwenspersonen: vermelden de pleegjongeren steeds een vriend(in), al dan niet gecombineerd met een familielid en/of pleeggezinlid. De persoon zonder aanvraag blijkt niet concreet vertrouwenspersonen te hebben maar geeft wel aan bepaalde zaken met vertrouwelijke vrienden te bespreken.

Het netwerk van jongeren in de bijzondere jeugdzorg kenmerkt omvat verschillende actoren. Een onderscheid moet worden gemaakt tussen een familiaal netwerk en een ruimer sociaal netwerk. Het familiaal netwerk omvat alle actoren die verbonden zijn met het (ruime) gezin zoals (1) actoren uit het oorspronkelijke gezin ('natuurlijke' ouders, broers, zussen), (2) 'nieuwe' gezinsactoren (stiefouders, stiefbroers en -zussen, pleegouders) en (3) de uitgebreide familie (grootouders, tantes, nonkels, neefjes, nichtjes).

Het ruimer sociaal netwerk bestaat uit vrienden, leerkrachten en burens. Carette (2003) stelt dat het ruimer familiale netwerk voor de jongeren in de bijzondere jeugdzorg naast een sociaal-emotioneel ondersteunende betekenis ook een opvangfunctie heeft. Het ruimer familiale netwerk is belangrijk in het bieden van hulp en ondersteuning bij probleemsituaties van jongeren zelf of bij problematische thuissituaties. Bij de pleegjongeren blijkt het ruimer familiale netwerk inderdaad belangrijk in het bieden van hulp en ondersteuning bij probleemsituaties van jongeren. En eveneens worden de actoren in het ruimer sociaal netwerk genoemd in de functie van opvang en sociaal-emotionele ondersteuning (burens, familie van kameraad).

Conclusie met betrekking tot de motieven: wel of geen aanvraag

De factor 'sociaal netwerk' is een belangrijke factor omdat het weergeeft in welke mate de persoon anderen kent die hem/haar de nodige sociaal-emotionele/materiële ondersteuning kunnen geven. Een link kan opnieuw gelegd worden met het motief 'welbevinden', omdat de mate van een uitgebouwd sociaal netwerk de mate van welbevinden kan beïnvloeden. Er is ook een invloed van de factoren 'vrije tijd' en zelfs 'leeromgeving' op de mate van uitgebouwde sociale contacten en dat staat op zijn beurt in verbinding met het welbevinden. Mede door de vrijetijdsinvulling krijgen de jongeren de mogelijkheid om vrienden te maken en deze banden te onderhouden. Ook omwille van de goede leeromgeving is de situatie op school voor de pleegjongeren in grote mate verbeterd en is er in die context ook ruimte voor socialisatie met vrienden. Ook in de pleeggezinssituatie vinden pleegjongeren soms vertrouwenspersonen. Conclusie is dat de factor 'sociaal netwerk' belangrijk is omwille van zijn invloed op het motief 'welbevinden'. Een sociaal netwerk kan zorgen voor zelfwaardering, ontspanning, verzorging, opvang en ondersteuning. Dat motief leidt in belangrijke mate tot het al dan niet aanvragen van een verlenging.

2.2.2 De afgeleide specifieke motieven voor de aanvraag, op basis van de algemene analyse

Over het algemeen hebben de pleegjongeren vooral behoefte aan een thuis-gezinssituatie. Daarnaast hebben de pleegjongeren ook nood aan structuur en stabiliteit, om daarin een opleiding te kunnen voltooien. Van relatieherstel wordt -hier althans- niet gesproken. De prioriteit ligt dus niet in een mogelijke terugkeer naar huis en relatieherstel met het thuisfront.

Dat valt af te leiden uit het feit dat slechts twee personen wekelijks de moeder/vader bezoeken. De andere kunnen geen contact meer hebben (vermist/overleden/onbekend) of willen dat niet om diverse redenen (moeder beantwoordt zelden contactpogingen, geen behoefte, trauma). Omwille van het eerder permanente karakter van het doel 'het bieden van een stabiele gestructureerde thuis-gezinssituatie' is het wellicht verklaarbaar waarom de jongeren verkiezen langer te blijven in hun pleeggezin. Er zijn nog weinig banden met het thuismilieu, relatieherstel is niet aangewezen of wenselijk, dus worden alle zinnen gezet op de band met het pleeggezin.

Hierna volgt een opsomming van de redenen die bij alle personen genoemd worden als antwoord op de vraag waarom ze nog langer willen blijven in het pleeggezin.

Iedereen heeft verschillende prioriteiten, de motieven staan dus per persoon in een andere rangschikking volgens relevantie. Voor sommigen zijn alle redenen even doorslaggevend.

De motieven tot verlenging van de hulpverlening zijn:

1. De onzelfstandigheid
2. Emotionele band met pleeggezin
3. Beschikken over een constructieve leeromgeving
4. Studeren en een diploma behalen
5. Financiële ondersteuning

- **Onzelfstandig/onrijp:** Er is een besef dat reeds op eigen benen staan moeilijk zou zijn in hun huidige levensfase (het alleen wonen (emotioneel) maar ook administratie, geldbeheer, kortom volwassen moeten zijn).
- **Emotionele redenen:** Dit is de band met de gezinsleden en 'het zich op zijn/haar gemak voelen', 'zich aanvaard voelen'. Ook de behoefte aan het kunnen 'thuis komen' is belangrijk. Het is normaal dat meer dan de helft van de personen hun echte familie als 'familie' beschouwt. Want aangezien de late plaatsingsleeftijd hebben de personen een belangrijk verleden met hun biologisch gezin gemeen, zelfs al was dat problematisch. Toch is het ook opmerkelijk dat in de andere helft de pleegouders (exclusief) worden vernoemd. In verband met vertrouwenspersonen word steeds een vriend(in) genoemd, vaak gecombineerd met een pleeggezinlid en/of familielid. Dat betekent dat de pleegjongeren de leden van hun pleeggezin een belangrijke rol toekennen in het toevertrouwen van intieme zaken.
- **Leeromgeving:** Dit is een belangrijk motief, zeker in het licht van de schoolsituatie vóór de plaatsing. Vóór de plaatsing kenden van de zeven pleegjongeren vier (57%) moeilijkheden op vlak van schoolgaan en leren. In twee gevallen kwam dat omwille van een gebrek aan leertijd- en omgeving. Deze personen werden namelijk geparentificeerd als gevolg van de emotionele en pedagogische verwaarlozing. Door taken te moeten doen die niet bij hun leeftijd pasten bleef er geen tijd over voor de schooltaken. De andere twee personen hadden schoolproblemen omwille van drugsproblemen en veelvuldig spijbelgedrag (langdurige afwezigheid). Deze personen werken in de huidige situatie en hebben ondanks problemen toch een diploma behaald. Alle scholieren hebben verschillende richtingen achter de rug, de redenen van die wisseling gaan van een gebrek aan geschikte leeromgeving tot praktische herschikkingen (plaatsing, verhuizingen) of een negatief welbevinden in de klas. Er is dus door dat alles een behoefte ontstaan aan rust, tijd, ondersteuning, ontlasting van de verzorging van anderen, van huishouden. Dus de plaatsing in een pleeggezin is ook essentieel omdat ze de jongeren een goede leeromgeving kan bieden.
- **Studie/diploma behalen:** Dit is de begeleiding in verband met continuering van de studies, het afronden opleiding of juist nog richting geven aan keuze van opleiding. Er is behoefte aan motiverende en aandachtige, ondersteunende opvoedingsfiguren die zich

aantrekken van de resultaten en vorderingen van de persoon op schoolvlak. Voor wat betreft de huidige situatie zijn er wat betreft de pleegjongeren geen problemen. Van de zes personen die verlenging hebben gevraagd zijn er vier personen die nog steeds middelbaar onderwijs volgen. Van de andere twee personen is er een universiteitsstudent (1e jaar) en de andere werkt al vast. Behalve één iemand (student) hebben alle zes personen technisch onderwijs of beroepsonderwijs gevolgd. De scholieren vinden de punten matig tot tamelijk belangrijk, allen zeggen zich goed (neutraal) te voelen in de klas.

- **Financiële ondersteuning:** Omwille van het frequente gestelde doel ‘studie/diploma behalen’ is het meestal zo dat een inkomen verdienen onrealistisch is, in combinatie met die studie/opleiding. Zonder een degelijke opleiding genoten te hebben is het ook moeilijker een job te vinden. Ook omdat de meeste personen zich nog te onzelfstandig vinden om reeds alleen te wonen en zij ook liever niet met steun van het OCMW willen rondkomen, verblijven ze nog langer in hun pleeggezin. Er zijn twee personen die van dit financiële aspect als het ware nog willen profiteren om te kunnen sparen als voorbereiding op het alleen wonen (dat is op een bepaald moment onvermijdelijk) of om bijvoorbeeld een auto te kunnen kopen.

Het is vanzelfsprekend dat al deze factoren nauw met elkaar verweven zijn. De onzelfstandigheid heeft betrekking op de onkunde qua vereisten zoals geldbeheer en administratie maar in de eerste plaats op het financiële aspect. Dat financiële aspect hangt samen met de factor studie/diploma behalen en deze laatste factor kan niet zonder een goede stabiele leeromgeving. Die stabiele leeromgeving kan alleen worden gecreëerd met ondersteunende liefhebbende en aandachtgevend opvoedingsfiguren, dus de emotionele factor. De emotionele band met de gezinsleden heeft ook betrekking op de eigen vrije tijd, de persoon kan in de stabiele gezinsomgeving zich meer ontspannen in tijd en ruimte

2.2.3 De afgeleide specifieke motieven voor het niet aanvragen van de verlenging, op basis van de algemene analyse

De redenen staan los van de situatie in het familiale pleeggezin maar moeten eerder worden gezocht in:

- **Identiteitswens:** Het zoeken van een plaats voor zichzelf (een thuis), na de thuissituatie met afwezige ouders en vier jaar plaatsing. Let op, de persoon geeft aan dat de plaatsing bij de tante wel als een thuissituatie beschouwd werd maar er tegelijk een besef was dat die situatie niet vereeuwigbaar kon zijn. Een andere reden die de persoon vernoemt om reeds zelfstandig te gaan wonen is:
- **Twijfel over nut van aanvraag:** De eigen overtuiging dat verlenging van de plaatsing/hulpverlening geen verschil kan maken in het al dan niet slagen van het alleen wonen.
- **Zekerheid omtrent zelfstandigheid:** De persoon had reeds voor het vertrek een werkaanbieding. De persoon noemt het moment van vertrek onvermijdelijk.
- **Vooropgesteld doel bereikt:** Het voornaamste plaatsingsdoel ‘terug school volgen en een opleiding afmaken’ werd bereikt. Een verdere verlenging is aldus niet noodzakelijk. (vóór

de plaatsing werd de schoolcarrière ernstig onderbroken als gevolg van de thuissituatie wat op zich persoonlijke problemen veroorzaakt heeft).

2.3

Instellingen

Totaal aantal geïnterviewde personen: twaalf instellingsjongeren, waarvan:

- Zes personen die een aanvraag hebben ingediend
- Zes personen die geen aanvraag heeft ingediend

2.3.1 Algemene analyse

Voor de instellingsjongeren wordt nu per factor nagegaan in welke mate ze bijdragen tot het al dan niet doen van een aanvraag.

2.3.1.1 *Plaatsingsleeftijd – en geschiedenis*

Gemiddelde leeftijd op moment van interview is 17 jaar

De gemiddelde leeftijd van eerste plaatsing is 15 jaar bij de personen die de aanvraag doen en 9 jaar bij de personen die de aanvraag niet doen.

Er kan worden vastgesteld dat bij de instellingsjongeren iedereen een verleden kent van een of meerdere plaatsingen (meestal 1 tot 3 plaatsingen). Wat betreft de voorafgaande plaatsingen is er bij de instellingsjongeren slechts in één geval op twaalf plaatsingen een of meerdere pleeggezinplaatsing(en) gebeurd.

Conclusie met betrekking tot de motieven: wel of geen aanvraag: Hoe jonger de personen zijn bij hun allereerste plaatsing, hoe groter de kans op het niet indienen van de aanvraag. De vroege plaatsingsleeftijd bij degenen die de aanvraag niet doen kan dus als motief dienen (in combinatie met andere motieven). De plaatsingsleeftijd bij de personen die de aanvraag doen ligt tamelijk hoog, dat is mogelijk een factor waarom de personen nog langer blijven. De invloed van het aantal vorige plaatsingen ('plaatsingsgeschiedenis') is zeker niet zo relevant in vergelijking met 'de leeftijd op moment van de allereerste plaatsing'. Zoals eerder vermeld kennen de meeste jongeren één tot drie voorafgaande plaatsingen, zowel bij de aanvragen als bij de niet-aanvragen. In twee gevallen zijn er veel voorafgaande plaatsingen (zes tot acht), de ene persoon doet aanvraag en de andere niet (omwille van de vroege plaatsingsleeftijd), dus er kan geen verband worden gelegd voor de factor 'aantal vorige plaatsingen'.

2.3.1.2 *Karakter van de plaatsing:*

Bij de instellingen zijn er vijf op twaalf (41%) gedwongen plaatsingen.

Van de overige zeven plaatsingen op vrijwillige basis zijn er twee personen die de initiatiefnemers waren.

Bij een andere plaatsing waren de ouders de initiatiefnemers, de plaatsing krijgt dan wel een vrijwillig karakter maar is voor de persoon een gedwongen plaatsing (had geen keuze).

Drie plaatsingen waren in samenspraak beslist (persoon en ouders+Comité).

In alle andere gevallen waren zowel persoon als de ouder (s) akkoord met de plaatsing, met uitzondering van de mentaal gehandicapte ouders (niet in staat tot akkoord en persoon was te jong).

Conclusie met betrekking tot de motieven: wel of geen aanvraag

Van de vijf 'gedwongen' plaatsingen zijn er drie personen die geen aanvraag hebben gedaan omdat ze het lange instellingsleven beu zijn en omdat ze inderdaad gedwongen zijn geplaatst. Langs de andere kant hebben de andere twee personen én de persoon met de schijnbare vrijwillige plaatsing wél gebruik gemaakt van de aanvraag omwille van specifieke redenen (zie specifieke motieven) maar zij hebben wel geen lange instellingsgeschiedenis. Dus de

factor karakter van de plaatsing kan alleen als correlerende factor beschouwd worden wanneer de instellingsgeschiedenis bij de analyse wordt betrokken. Een gedwongen plaatsing kan enkel als voorspellende factor beschouwd worden indien deze gedwongen plaatsing gepaard gaat met een lange instellingsgeschiedenis. Omgekeerd zal iemand die gedwongen geplaatst is geweest maar een korte instellingsgeschiedenis kent, vaker toch een aanvraag doen wegens overstijgende motieven

2.3.1.3 *Plaatsingsduur- en doel*

- **Duur:** Slechts twee persoon (16%) kenden de plaatsingsduur ('1 jaar' of 'tot diploma is behaald'). Anderen zeggen over de duur: 'tot zo lang mogelijk', 'tot ik hier weg ben', 'om geld te sparen'.
- **Doel:** Wat betreft het doel kenden de personen geen officiële bepaalde plaatsingsdoelen maar - zoals bij de pleegjongeren- konden de jongeren het doel afleiden door het feit dat de plaatsingsreden gekend was. In zeven van de twaalf gevallen zeggen de jongeren dat het doel 'zelfstandig worden' is omdat terugkeer uitgesloten is. Bij twee van deze jongeren was aanvankelijk het doel 'terugkeer naar huis' maar in de loop van de plaatsing is dat doel gewijzigd. Het doel is in meer dan de helft van de gevallen:

- 1) rust
- 2) voorbereiding zelfstandig wonen
- 3) bieden van stabiele omgeving
- 4) relatieherstel jongere-ouder(s).

Met betrekking tot deze factoren zijn er geen verschillen op te merken tussen degenen die de aanvraag doen en degenen die op hun achttiende vertrekken. Er zijn even weinig personen uit beide groepen die de plaatsingsduur kenden bij aanvang, de officieuze doelen lagen voor iedereen in dezelfde categorieën.

Conclusie met betrekking tot de motieven: wel of geen aanvraag

De aanvankelijke kennis betreffende de plaatsingsduur wordt niet als relevante voorspellende factor beschouwd voor het al dan niet indienen van de aanvraag. De personen leiden in de loop van hun plaatsing de plaatsingsduur af aan de hand van het doel en het welbevinden. Het doel van de personen die de aanvraag doen is niet de terugkeer naar huis maar omwille van het (matig) positief welbevinden en andere voordelen willen ze 'nog een tijdje' verblijven in de instelling. De personen die de aanvraag niet doen hebben een eerder negatief welbevinden en het doel 'zelfstandigheid' is al min of meer bereikt. Sommigen kunnen terug naar huis en daarom vinden ze een vertrek een goede optie.

Het doel kan wel als relevante voorspellende factor beschouwd worden voor het al dan niet indienen van de aanvraag. Het plaatsingsdoel wordt eveneens niet officieel vastgelegd in het begin van de plaatsing. Toch is het doel afleidbaar uit de plaatsingsreden. De voornaamste doelstelling 'rust' en 'voorbereiding zelfstandig wonen' is voor sommigen een noodzakelijk doel dat een lange termijn vereist omwille van de onzelfstandigheid. Sommigen zijn reeds zelfstandig en hebben bij aanvang van de plaatsing vooral rust en stabiliteit nodig. Voor de meer onrijpe personen die niet terug naar huis kunnen is het evident dat de plaatsingsduur verlengd wordt. De meer zelfstandige personen die soms al

langer geplaatst zijn en wiens doelstellingen bereikt zijn óf die naar huis kunnen terugkeren achten een verlenging niet nodig.

2.3.1.4 Schets van de gezinsafkomst

De biologische gezinsproblematiek werd telkens geanalyseerd en gecategoriseerd op basis van het schematisch overzicht van de achtergrondproblematiek van de jongeren binnen de bijzondere jeugdbijstand, (zie ook in bijlage: Hermans, 1999):

2.3.1.4.1 Zwak gezin (met zichtbaar probleemgedrag bij jongere)

De kenmerkende gezinsfactoren van een sociaal zwakteverhaal zijn: financiële zwakte, fysieke zwakte, pedagogische zwakte, psychische zwakte, alcoholisme, prostitutie, mishandeling van de ouders, seksueel misbruik, incest van de ouders, ...

De kenmerkende individufactoren van een sociaal zwakteverhaal zijn: verwenning, verwaarlozing, mishandeling, incest, seksueel misbruik, (agressie, schoolproblemen, (spijbelen,...), uitgangsproblemen, gezagsproblemen, drugsproblemen, 'als misdrijf omschreven feiten',..)

Bevindingen van het onderzoek (om een al te uitgebreide opsomming te vermijden worden telkens één of twee gevallen als voorbeeld gebruikt):

Sociale zwakteverhalen (in totaal zes gevallen): De Pos van één instellingsjongere met aanvraag wordt gecategoriseerd onder sociale zwakteverhalen, met zichtbaar probleemgedrag jongere. De Pos van vijf instellingsjongeren zonder aanvraag wordt gecategoriseerd onder sociale zwakteverhalen, twee keer met zichtbaar probleemgedrag, drie keer zonder zichtbaar probleemgedrag.

Met probleemgedrag bij de jongere: Het gedragsmatig probleem van de moeder (alcoholproblematiek) maakt een stressloze gezinssituatie onmogelijk. Alhoewel er geen fysiek geweld werd gebruikt geweest werd de spanning in het gezin geuit door frequente onaangename verbale ruzies. Een echtscheiding ten gevolge van de sociale zwakte en de vele ruzies(niet omwille van fundamentele conflicten) heeft de gezinssituatie nog eens extra gedestabiliseerd. Een alleenstaande moeder met fysieke(psychische) zwakte (door gedragsmatige problematiek) en een gebrek aan pedagogische vaardigheden maakt dat zij de opvoeding niet aankan. Er worden geen grenzen gesteld, er is een onbeperkte vrijheid waardoor de persoon slachtoffer wordt maar daardoor ook gedragsproblemen heeft ontwikkeld. Deze gedragsproblematiek is dus in géén geval de oorzaak van de problematische situatie op zich, wel heeft het bijgedragen aan de onhoudbaarheid van de situatie en uiteindelijk aan de plaatsing.

Zonder probleemgedrag bij de persoon: Alhoewel er geen mishandeling/misbruik of verwaarlozing voorkwam is er toch sprake van een factor die een goede gezinssfeer onmogelijk maakte. Die factor is tweezijdig, namelijk een gedragsmatig aspect (alcoholisme) van de vader en ten tweede het fysiek geweld/agressie ten aanzien van de gezinsleden. Het feit dat de ouders besloten te scheiden maakte de situatie er niet gemakkelijker op. De scheiding heeft een wisselend contact met de ouders veroorzaakt, na een periode bij de vader belandde de persoon bij de moeder en stiefvader. De situatie bij de moeder en stiefvader is op zich een conflictverhaal omdat de relatie tussen persoon en de stiefvader van conflictueuze aard was. Dit alles leidde tot de plaatsing op initiatief van de moeder.

2.3.1.4.2 Conflict- of relatieverhalen (met zichtbaar probleemgedrag bij jongere)

De kenmerkende gezinsfactoren van een conflictverhaal zijn: echtscheiding, conflicten tussen ouders, conflicten ouders/kinderen, stiefouderproblematiek, adolescentieproblematiek, ...

De kenmerkende individufactoren van een conflictverhaal zijn: agressie, schoolproblemen, (spijbelen,), uitgangsproblemen, gezagsproblemen, drugsproblemen, 'als misdrijf omschreven feiten',..

Bevindingen van het onderzoek:

Conflictverhalen (in totaal vier gevallen): De Pos van drie instellingsjongeren met aanvraag wordt gecategoriseerd onder conflictverhalen, een keer met zichtbaar probleemgedrag, twee keer zonder zichtbaar probleemgedrag.

Met zichtbaar probleemgedrag bij de jongere: Redenen daarvoor: ten eerste de scheiding, omdat dit een uiting is van een relatieconflict. De persoon kan worden omschreven als een gedragsmoeilijke POS'er, ten gevolge van het destructief-agressieve gedrag ten aanzien van de vader en stiefmoeder en een bijkomende drugsproblematiek met uitgaansproblemen/gezagsproblemen werden in het gezin onhoudbare conflicten veroorzaakt. De plaatsing betekent een rustpunt in de relatie voor de conflictpartijen, ruimte voor de persoon om te stabiliseren en zelfstandig te worden. De band met de moeder is steeds goed geweest.

Geen probleemgedrag: Een echtscheiding vormt het begin van een moeilijke thuissituatie die de persoon voor een dilemma plaatst, een dilemma die beëindigd wordt door voor de moeder te kiezen. Het is echter de escalerende problematische relatie tussen de moeder en de persoon (zonder meer) die maakt dat de gezinssituatie onder de noemer relatie/conflictverhalen moet worden gecategoriseerd. Alhoewel het initiatief tot plaatsing bij de jongere lag, miste deze de gezinsleden waarop een terugkeer volgde. Door dezelfde conflicteuze relatie én door een bijkomende adolescentieproblematiek word de situatie opnieuw onhoudbaar en kwam een tweede onvermijdelijke plaatsing

2.3.1.4.3 Probleemverhalen: probleemgedrag zonder zichtbaar zwak- of conflictgezin

De kenmerkende gezinsfactoren: /

De kenmerkende individufactoren: schoolproblemen (spijbelen,...), uitgangsproblemen, gezagsproblemen, drugsproblemen, 'als misdrijf omschreven feiten',...

Bevindingen van het onderzoek:

Probleemverhalen (in totaal drie gevallen):

De Pos van twee instellingsjongeren met aanvraag wordt gecategoriseerd onder de probleemverhalen, gedragsproblematiek. De Pos van één instellingsjongere zonder aanvraag wordt gecategoriseerd onder de probleemverhalen, gedragsproblematiek.

Gedragsproblematiek: Relatieconflicten zijn het gevolg geweest van de ernstige persoonlijke gedragsproblematiek, ze hebben echter geen problemen teweeg gebracht. Het grensoverschrijdend gedrag bestaat uit schoolproblemen (van spijbelgedrag tot langdurige afwezigheid), drugsproblemen (gebruik en dealen), afwezigheid in het gezin, agressief gedrag. De relatieconflicten veroorzaken een echtscheiding. Er zijn dus oorspronkelijk in het gezin géén factoren van sociale zwakte te vinden, noch van conflictieuze relaties die onhoudbare problemen hebben veroorzaakt.

In vier gevallen is de oorzaak van de problematische gezinssituatie de persoonlijke problematiek, twee keer ongekeerde persoonlijke problematiek (telkens geen drugs, wel wangedrag), twee keer gekende persoonlijke problematiek (fysiek geweld, agressie, drugs en spijbelgedrag). In één geval is de persoonlijke problematiek het gevolg van de problematische gezinssituatie.

Samenvatting oorzaak problematische gezinssituatie (Pos):

De top drie van factoren die de problematische opvoedingssituatie mee hebben gecreëerd zijn echtscheiding, alcoholisme, relatieproblemen tussen (stief)ouder(s) en persoon.

Aansluitend zijn ook volgende kenmerken belangrijk: beperkte pedagogische vaardigheden, fysiek geweld en arbeidsproblemen/werkloosheid. Exclusieve factoren voor de Pos van de instellingsjongeren zijn de geestelijke handicap, arbeidsproblemen en conflictrelatie met broer(s).

Conclusie met betrekking tot de motieven: wel of geen aanvraag

De beschrijving van de gezinsproblematiek van de biologische gezinssituatie gebeurt hier om aan te tonen dat het altijd gaat om een problematische opvoedingssituatie.

Binnen deze gezinnen zitten zowel slachtoffers als gedragsmoeilijke POS'ers en jongeren die een als misdrijf omschreven feit pleegden. Gemeenschappelijk is de problematische situatie van het gezin waarin deze jongeren zijn opgegroeid.

Echter als verklarende factor voor het al dan niet indienen van de aanvraag kan de gezinsproblematiek niet dienen. Qua zichtbaar probleemgedrag kunnen er geen verklarende verschillen worden vastgesteld tussen beide groepen. Hoewel de groep van aanvragen één persoon meer bevat met zichtbaar probleemgedrag is het niet zo dat degenen met een verleden van probleemgedrag eerder een aanvraag doen. Ook wat betreft de verdeling onder de conflictverhalen en sociale zwakteverhalen is het weinig waarschijnlijk dat iemand daarom eerder wel of niet overgaat tot een aanvraag. Voor iedereen ligt de huidige situatie anders, de motieven en doelstellingen worden gevormd ongeacht de inhoud van de problematische gezinssituatie. Maar misschien kunnen/willen de jongeren wel terugkeren naar huis indien tijdens de plaatsing de gezinsproblemen opgelost raken, dan gebeurt de aanvraag niet. In dit onderzoek kunnen sommige jongeren niet terugkeren naar het oude gezin (vooral degenen die de aanvraag doen), sommigen kunnen wel terug naar huis. In hoeverre heeft de factor 'contact met biologische thuissituatie' te maken met het al dan niet aanvragen van verlengde hulpverlening? Dat zien we in punt 2.3.1.6. 'Contact met biologische ouders', p. 50.

2.3.1.5 Welbevinden in de huidige instellingssituatie/verloop van de plaatsing

Bij de instellingen geven vijf op zes personen die een aanvraag doen aan een gemiddeld goed welbevinden te ervaren. Redenen zijn:

- 'beter dan thuis',
- 'goed gevoel,

- 'zelfstandig kunnen zijn',
- 'begeleiding-kamers-eten',
- 'meer vrijheid',
- 'beter dan vorige instellingen'.

Eén persoon neemt een passieve houding aan, de dingen zoals ze zijn moeten aanvaard worden, zijn niet te veranderen. Alle personen stellen zich realistisch op ten aanzien van de regels, ze worden als evident (en onveranderlijk) aanzien, de personen beseffen het doel van die regels, men legt zich er bij neer. In het algemeen is er kritiek op praktische regels, het gaat steeds over:

- orde,
- logementverbod,
- beperkt T.V. en internetgebruik,
- bedtijden die niet aan de leeftijd zijn aangepast

Alle personen vinden de thuissituatie zeer verschillend (meer vrijheid, beperkte thuissituatie) maar alle personen voelen zich aanvaard en missen niets. Twee personen zeggen dat ze zich niet veel moesten aanpassen maar zeggen toch dat ze liever niet in de instelling zouden zitten aangezien thuis nog altijd beter is. Een persoon geeft aan sommige dingen te missen (thuis zijn er geen regels) maar dat het verblijf goed is om kalm en stabiel te blijven.

Een groot verschil wordt vastgesteld na peiling bij de personen zonder aanvraag.

Slechts één persoon op zes is tevreden omtrent de instelling, wil niets veranderen en heeft geen probleem met de regels. Deze persoon vindt de ruimte en tijd voor relatieherstel met gezin positief, er is niet veel verschil met de thuissituatie dus de persoon kan evengoed thuis leven.

Positieve zaken zijn:

- de ondersteuning en het omringd zijn door vele mensen,
- kamer,
- begeleiders,
- praktische zelfstandigheid,
- verzorging (materieel).

Twee personen ervaren een ronduit negatief welbevinden. Redenen: volgens de ene persoon: de zeer streng regels, saai instellingsleven en een zenuwachtig gevoel. De andere persoon is het instellingsleven beu en wil naar huis. De thuissituatie is voor beide helemaal verschillend, de ene persoon zal zich niet voor niemand aanpassen, de andere is jong geplaatst en heeft zich niet echt moeten aanpassen. Zij geven kritiek op: teveel regels, teveel controle, te weinig bewegingsvrijheid, te zware straffen in verhouding met overtreding, slecht behandeling (erger naarmate ouder worden).

Drie personen vinden de instelling positief én negatief. De ene persoon zegt zich nooit veel te hebben moeten aanpassen omdat de persoon goed luisterde, de andere personen vinden de thuissituatie zeer verschillend (vrijheid), dat vergt telkens een grote aanpassing.

Negatieve zaken:

- -de te gevoelloze werkwijze van de begeleiders, de te routineuze gang van zaken,
- -de strenge regels,
- -beperkte vrijheid (bedtijd, gelimiteerd gsm-gebruik, bezoekenregeling, zakgeld),
- -geen aangepaste rechten volgens leeftijd,
- -te weinig begeleiders = te weinig persoonlijke aandacht,
- een stomme en kinderachtige sfeer,
- een opgesloten gevoel.

Conclusie met betrekking tot de motieven: wel of geen aanvraag

De bevindingen zijn voor beide groepen zeer verschillend.

De personen die de aanvraag doen geven een meer positief welbevinden aan. Ze zijn duidelijk minder defensief ten aanzien van de plichten en regels, ze weten waarom ze in de instelling zitten en aanvaarden de situatie in zijn geheel. Deze personen beseffen ook de positieve invloed van het instellingsleven op de relaties in het gezin maar ook beseffen ze dat hun eigen welzijn verbetert. Degene die beseffen dat de thuissituatie niet kan bijdragen tot hun eigen welzijn, zullen nog eens extra de positieve instellingsinvloed beseffen. Dit betekent dat de personen vonden dat de thuissituatie een slechte factor was in de zin dat er te véél vrijheid was waarin men zijn aan zijn lot was overgelaten of juist dat er te teveel regels en beperkingen waren. De oppervlakkige inhoudelijke kritiek wordt vanwege dat besef geen bron van ontevredenheid. Er kan gesteld worden dat de voor- en nadelen van het instellingsleven in evenwicht zijn en dat evenwicht zorgt voor een algemene tevredenheid, een positief welbevinden. De instelling is dus voor hen beter maar ook een onvermijdelijk iets, de wil voor aanpassing is daarom groter dan in de andere groep.

Bij de personen die de aanvraag niet doen is er met betrekking tot de inhoudelijke kritiek een verschil met degenen die een aanvraag doen. Het is juist dat verschil dat zal leiden tot het niet aanvragen van de verlenging. Terwijl de kritiek bij degene die de aanvraag doen meer oppervlakkig is (op vlak van de praktische vrijheid), is de kritiek van degene die de aanvraag niet doen meer fundamenteeler en diepgaander. Hun kritiek ligt eerder op het vlak van het psychologische, het persoonlijke gevoel, de atmosfeer, het recht op individuele vrijheden maar ook op vlak van de inhoudelijke werkwijze van de begeleiders en de werkwijze/beleid van de instelling zelf. De personen die de aanvraag niet doen bouwen verschillende ergernissen op en worden langzaam overtuigd van het negatieve karakter van de instelling. Het welbevinden wordt daarom negatief van aard en het besluit om de aanvraag niet te doen is dan ook rap genomen. Met andere woorden hoe oppervlakkiger de inhoudelijke kritiek, hoe minder de instelling als storend geheel wordt ervaren en hoe groter de kans op een aanvraag zal zijn. Natuurlijk zitten er personen in de groep van de niet-aanvragen die nuchter zijn omtrent de instelling en ook positieve aspecten kunnen opnoemen maar vanwege bovenstaande redenen toch vertrekken.

2.3.1.6 Contact biologische ouders

Zowel bij degenen die de aanvraag doen als bij degenen die de aanvraag niet doen hebben alle personen een frequent contact met hun (beide) ouder(s). Soms is er meer contact (een betere band) met de ene ouder dan met de andere (bvb. afkeuring beslissing om bij de ene ouder te wonen, verleden). Eén persoon beschouwt de ouders niet echt als familie, wel eerder als vrienden omdat ze niet werd opgevoed door hen, geen frequent contact. In het algemeen verlopen die contacten beter dan vroeger en indien nog problemen opduiken tijdens een bezoek worden die gerelativeerd. Relatieherstel is hier dus wel een belangrijke bijkomende betrachting zowel voor de personen die terug naar huis keren als degenen die alleen zullen gaan wonen.

Conclusie met betrekking tot de motieven: wel of geen aanvraag

Is er een verband tussen contact biologische ouders en het al dan niet doen van een aanvraag? Er is een verband, maar dit moet in het licht van de plaatsingsdoelstelling bekeken worden.

Doel: 'terugkeer naar huis'~ frequentie en relevantie van contact met biologische ouders
Doel: 'terugkeer naar huis'----->geen aanvraag

Hoe belangrijk en frequenter het contact met biologische ouders is, hoe groter de kans op een terugkeer en het niet indienen van de aanvraag tot verlenging.

Het plaatsingsdoel 'terugkeer naar huis' staat in verband met het onderhouden van het contact met de biologische ouders. Dat plaatsingsdoel leidt rechtstreeks tot het niet indienen van de aanvraag. Indien de persoon een terugkeer mogelijk en realistisch acht is een regelmatig contact met de ouder(s), al dan niet in het kader van relatieherstel, zeer belangrijk. Het is de basisgrond waarop iemand kan bepalen in welke mate de thuissituatie voldoende gestabiliseerd en genormaliseerd is, zodat een terugkeer mogelijk is.

Indien het plaatsingsdoel 'zelfstandigheid bereiken' is wordt er geen verband gevonden met het al dan niet in contact blijven met de biologische ouders, noch met het al dan niet doen van een aanvraag. Sommigen met als doel 'zelfstandigheid bereiken' vinden dat contact belangrijk, anderen minder. Sommigen blijven nog wat langer in de instelling, anderen willen geen verlenging doen. Er is dus enkel een verband indien een terugkeer naar huis als doel wordt gesteld.

2.3.1.7 Toekomstperspectief

De bevindingen met betrekking tot studie/vaste job lopen voor de groep met aanvragen en de groep zonder aanvragen gelijk. De relevantie voor het verband toekomstperspectief-(g)een aanvraag ligt in het feit dat alle personen eenvoudigweg hun diploma willen halen ongeacht hun beroepsambitie.

Uitzondering zijn de drie personen die de aanvraag niet doen én zelfstandig gaan wonen. Van die personen willen er twee school verlaten en voltijds werken. Een van hen heeft een gebroken schoolcarrière gekend, de tweede persoon is schoolmoe en wil zo rap mogelijk stoppen met school. De derde persoon doet wel graag zijn richting en werk, is gemotiveerd en zal nog een jaar extra doen.

De bevindingen over relatie/gezin lopen voor de groep met aanvragen en de groep zonder aanvragen gelijk. Allemaal willen ze een vaste relatie en een gezin maar benadrukken dat dit nu nog geen prioriteit is. De prioriteiten zijn diploma behalen, werk vinden, profiteren, zelfstandig worden.

Uitzondering zijn de drie personen die de aanvraag niet doen én zelfstandig gaan wonen. Hun prioriteiten zijn niet (meer) 'zelfstandigheid bereiken'/'het vinden van werk', maar wel 'alleen wonen', 'werken', 'een vaste relatie'..).

Conclusie met betrekking tot de motieven: wel of geen aanvraag

Kan er een verband worden gelegd tussen de factor 'toekomstperspectieven' en het al dan niet aanvragen van een verlenging van de hulpverlening?

Aanvragen

De aanvraag wordt gedaan ter voorbereiding op de toekomst (motieven 'diploma behalen', 'financiële ondersteuning', 'voorbereiding op het zelfstandig wonen') gedurende een instellingsverblijf. De prioriteiten liggen in het behalen een diploma, werk vinden, profiteren, zelfstandig worden.

Geen aanvragen

- Indien terug naar huis: de aanvraag wordt niet gedaan omdat de voorbereiding op de toekomst (motieven ‘diploma behalen’, ‘financiële ondersteuning’, ‘voorbereiding op het zelfstandig wonen’) in het biologisch thuismilieu kan gebeuren. Ze zijn nog onzelfstandig (ook op financieel vlak) om én school te volgen; én een inkomen te verdienen.
- Indien alleen gaan wonen: de aanvraag wordt niet gedaan omdat men de toekomst alleen wil tegemoet gaan, zonder een instellingsverblijf (motieven ‘zich bewijzen dat alleen wonen lukt zonder de hulp en begeleiding’, ‘vrijheid en onafhankelijkheid terugnemen’) Deze personen doen de aanvraag niet omdat ze hun toekomst zelf in handen willen hebben. Deze personen hebben zelfstandigheid opgebouwd, ze gaan (school verlaten en) werken.

Dus er bestaat een verband tussen de factor ‘toekomstperspectieven’ en het al dan niet aanvragen van een verlenging van de hulpverlening. Ten eerste indien het toekomstperspectief bestaat in het nog naar school gaan voor het behalen van een diploma omdat dit ondersteuning vereist op diverse vlakken. Die ondersteuning kan door de instelling geboden worden (dus aanvraag) of kan door de genormaliseerde thuissituatie geboden worden (geen aanvraag). Zowel jongeren die de aanvraag doen als de jongeren die geen aanvraag doen hebben een zelfde toekomstperspectief met de motieven ‘diploma behalen’, ‘financiële ondersteuning’, ‘voorbereiding op het zelfstandig wonen’). Echter sommigen vinden daarvoor een instellingsverblijf beter, sommigen kunnen thuis opnieuw terecht.

Ten tweede zijn er de jongeren die geen aanvraag doen omdat die willen zelfstandig/ alleen gaan wonen om hun toekomst verder zelf te regelen, hun perspectieven zijn werken, vrij zijn, zich bewijzen.

2.3.1.8 Contact begeleider

Aanvraag: Twee personen vinden sommige begeleider wel belangrijk (selectief). Intieme zaken en problemen worden besproken en in het algemeen kan er goed worden gepraat met de begeleider. Een van hen noemt de begeleider een tweede vader en beide personen voelen zich aanvaard. De begeleider is er wanneer je hem nodig hebt.

Vier personen vinden de begeleider niet of slechts gemiddeld belangrijk, op emotioneel vlak wordt de begeleider door deze personen niet als relevant beschouwd. Reden daarvoor is omdat de persoon geen zin heeft om te praten of omdat gedacht wordt dat de begeleider hem of haar niet zal begrijpen of omdat er geen goede relatie is, of omdat er geen vertrouwen is. Twee personen zeggen slechts in dringende gevallen met de begeleider te praten of wanneer het niet anders kan. Op praktisch vlak wordt de begeleider wel nuttig bevonden. Andere kritiek is dat de begeleiding lui is of dat de begeleider teveel controleert en op taken wijst. Begeleiders in de gemeenschapsinstelling zouden wel effectiever inspelen op problemen (drugs).

Geen aanvragen: Twee personen geven aan dat ze de begeleider een belangrijk persoon vinden omdat ze er goed mee kunnen praten en ze zich aanvaard voelen. Andere redenen zijn: amusement, vertrouwensband, begeleider kan goed luisteren, begrijpen alles, willen helpen. De andere vier vinden de begeleider niet (zo) belangrijk of staan er neutraal tegenover. Redenen:

- geen vertrouwen in begeleider,
- persoon heeft gesloten karakter,
- eigen verwerking van gevoelens,
- weinig contact met begeleider (TCK: inhoud van begeleiding is beperkt tot: budget, administratie, orde),
- niet zelf beginnen praten,
- negatieve ervaring met begeleider (vertrouwen geschonden),
- begeleider heeft geen vertrouwen in toekomst van persoon.

Eén persoon zegt dat een toegewezen begeleider nooit gekozen wordt, ieder persoon kiest zijn of haar vertrouwenspersoon zelf. Drie van deze persoon zeggen niet tegen psychologen te praten over hun problemen (omwille van dezelfde redenen waarom geen intieme zaken ten aanzien van begeleiders worden verteld).

Conclusie met betrekking tot de motieven: wel of geen aanvraag

Er is geen correlatie tussen de factor ‘contact met begeleider’ en het al dan niet indienen van een aanvraag. Dat valt af te leiden uit het feit dat dezelfde minderheid van de personen die een aanvraag of geen aanvraag hebben gedaan hun begeleider belangrijk vinden. Dezelfde meerderheid geeft aan zijn/haar begeleider niet of slechts middelmatig belangrijk te vinden. Het hangt dus niet af van de gepercipieerde ondersteuning van de begeleider dat iemand al dan niet zal overgaan tot een aanvraag. Maar er is toch een bedenking mogelijk. Namelijk de bijdrage van de negatief ervaren begeleiding tot de algemene negatieve perceptie van de instelling die de jongeren met een (zeer) negatief welbevinden aangeven. Deze personen komen uit de groep die geen aanvraag doen. De mate waarin zij de begeleider storend ervaren en deze bekritisieren kan het motief ‘negatief welbevinden’ en ‘instellingsmoeheid’ helpen voeden. Die motieven leiden namelijk in belangrijke mate tot het niet aanvragen van een verlengde hulpverlening. Dus de factor is wel van belang indien het de motieven nog extra activeert bij diegene die al gevoelig zijn om te vertrekken uit de instelling.

2.3.1.9 Eigen gepercipieerde mate van zelfstandigheid

Er is een groot verschil tussen de gepercipieerde mate van zelfstandigheid van degenen met een aanvraag en degenen die geen aanvraag doen.

Bij de groep met aanvraag zijn er vijf personen die vinden van zichzelf dat ze nog niet zelfstandig kunnen leven. Redenen daarvoor zijn administratieve onkunde, financiële ondersteuning, schoolcarrière beëindigen, de richting van toekomst/opleiding bepalen.. Twee personen onder hen zeggen van zichzelf reeds zelfstandig te zijn of denken zelfstandig te kunnen leven/geld te kunnen beheren. Toch hebben ze nog begeleiding nodig tot het moment dat men een diploma heeft (en werkt). De zesde persoon blijkt zelfzeker en zegt zelfstandig een opleiding en deeltijds werk te hebben gekozen en praktisch zelfredzaam te zijn, het leren geld beheren wordt nu aangeleerd via het begeleid zelfstandig wonen.

Bij de groep zonder aanvraag denken vijf op de zes personen reeds zelfstandig te kunnen leven. Reden is in het algemeen dat zij in de thuissituatie zelfstandig praktische zaken moesten doen en op jonge leeftijd deze zaken hebben aangeleerd. Let op sommige personen gaan weg uit de instelling maar keren terug naar huis waar ze op diverse domeinen nog ondersteuning krijgen en nog niet zelfstandig moeten zijn. Een van hen zegt bijvoorbeeld nog

niet zelfstandig te kunnen leven omdat er nog school gevolgd wordt en deze geen inkomen heeft. Indien de bestemming ‘alleen wonen’ is, hebben de personen wel al een inkomen (deeltijds en dan fulltime werk).

Conclusie met betrekking tot de motieven: wel of geen aanvraag

Globaal: degenen die zichzelf nog niet zelfstandig vinden doen een aanvraag of kunnen terug keren naar huis en vragen dus geen verlenging aan. Degenen die bij zichzelf een hogere mate van zelfstandigheid percipiëren doen geen aanvraag tot verlenging.

Dus de mate van zelfstandigheid die de instellingsjongeren bij zichzelf waarnemen is een motief om al dan niet tot een aanvraag over te gaan.

2.3.1.10 Vrijtijdsinvulling

Bij de instellingsjongeren die een aanvraag hebben gedaan zeggen vijf op zes personen dat hun vrije tijd voldoende gevuld/gevarieerd is. De persoon die dat niet vindt zegt dat omwille van de lage betrokkenheid bij de vrijetijdsorganisatie die door de leefgroep gebeurt (zit op kamers en heeft geen contact met de leefgroep). Twee personen zeggen dat hun werk/school veel tijd in beslag neemt. Drie personen zeggen zelf activiteiten te ondernemen (eigen initiatief), een persoon zegt volgzzaam te zijn, liever de ideeën van anderen (in leefgroep/begeleiders) te volgen dan zelf iets voor te stellen. Er is altijd ruimte om voorstellen te doen. Twee personen zeggen wel dat sommige activiteiten niet interessant zijn omdat de meerderheid moet akkoord zijn. Algemeen worden volgende activiteiten gedaan: T.V. , internet, winkelen, bioscoopbezoek, uitgaan.

Bij de personen die geen aanvraag hebben gedaan zijn twee personen (matig) tevreden wat betreft de vrije tijd. Eén persoon onder hen is volledig tevreden en mist niets (goede vrije uren, geplande vrije tijd met voorstellen die worden uitgevoerd). De andere persoon is tevreden met het aanbod aan activiteiten en over de vrije deelname, er is ook een vakantieplanning. Echter negatief is het gevoel gevangen te zijn en de beperking van het leren kennen van personen buiten de instelling.

De anderen zijn niet tevreden. Redenen: weinig toegevingen (strikt routine), geldgebrek (en gebrek aan engagement). Dat leidt tot onuitgevoerde voorstellen en dus tot eentonige activiteiten. Andere redenen zijn: gebrek aan motivatie, teveel controle, een opgesloten gevoel, gemis van vrijheid en zelfstandigheid. Positief zijn de leuke vakantie-activiteiten en de huisbezoeken tijdens het weekend.

Conclusie met betrekking tot de motieven: wel of geen aanvraag

De factor ‘vrijtijdsbesteding’ geeft ook hier een goed beeld weer van het welbevinden in de instelling en kan dus indirect de richting voorspellen van de beslissing over de aanvraag. De personen die de aanvraag doen geven allen een goed welbevinden aan, dat valt ook af te leiden uit hun mening betreffende hun vrije tijd. Over het algemeen zijn de personen tevreden over de (invulling van) vrije tijd, soms worden zelf activiteiten ondernomen en er is ook ruimte om voorstellen te doen. Zoals bij het motief ‘welbevinden’ oppervlakkige kritiek gegeven wordt, worden over de vrijetijdsactiviteiten ook oppervlakkige opmerkingen gemaakt. Dus de algehele tevredenheid omtrent de vrijetijdsbesteding

draagt in een bepaalde mate bij tot het positief welbevinden die de instellingsjongeren die de aanvraag doen ervaren. ‘Welbevinden’ is een belangrijk motief in de beslissing tot het al dan niet aanvragen van verlengde hulpverlening.

Omgekeerd kan ook voor de groep zonder aanvraag het verband gelegd worden tussen mening omtrent ‘vrijtijdsbesteding’ en ‘globaal welbevinden’. Ondanks twee (matig) tevreden reacties met evenwel enkele kritieken zijn de anderen (zeer) negatief omtrent de vrije tijd en ontspanningsruimte. Er wordt fundamenteel geklaagd over weinig veranderlijke instellingsfactoren, bijvoorbeeld: weinig toegevingen en teveel controle, weinig ‘toffe’ activiteiten vanwege een chronisch geldgebrek. Veel positiefs zeggen de personen in deze groep niet omtrent de invulling van hun vrije tijd. Dat komt doordat de beperkende instellingsfactoren als belemmerende factor worden ervaren. Omdat ze geen mogelijkheden zien in een gevarieerde en leuke vrijetijdsinvulling zal het algemeen welbevinden in de instelling dan ook slechter zijn dan degenen die de instellingssituatie wel goed te doen vinden. Dus het gemis van degelijke ontspanningsmogelijkheden draagt bij tot de invulling van het motief ‘welbevinden’ en dat in negatieve zin. Een eerder negatief welbevinden maakt een vertrek uit de instelling (geen aanvraag) wenselijker.

2.3.1.11 Sociaal netwerk, relaties, familie, vertrouwenspersonen

Op vlak van socialisatie/sociaal netwerk noemen de meeste de instellingsjongeren zich sociaal en vlot in contact. Allen hebben enkele of vele vrienden, een goede vriend(in), kennissen (uit instellingsmilieu, uit thuismilieu, school-werkmilieu, uitgaansvrienden).

In de instellingsgroep noemen slechts één kwart personen zich matig sociaal.

Instellingsjongeren die geen aanvraag doen zijn iets filosofischer ten aanzien van sociaal zijn: overeenkomen met anderen in instelling zonder daarom vrienden te zijn. Een tweede persoon zegt dat sociaal-zijn afhankelijk is van het veiligheidsgevoel bij iemand, een derde komt selectief overeen met anderen maar voelt zich toch een eenzaat. Een vierde persoon zegt dat sociaal-zijn een gewoonte is als remedie tegen eenzaamheid (vele plaatsingen).

Als familie beschouwen de instellingsjongeren in elk geval altijd hun genetisch aanverwante familie, degene die een aanvraag doen zullen ‘als familie’ vaker een vriend(in)/diens familie toevoegen dan degenen die de aanvraag niet doen.

Het netwerk van jongeren in de bijzondere jeugdzorg omvat verschillende actoren. Het familiaal netwerk omvat alle actoren die verbonden zijn met het (ruime) gezin zoals (1) actoren uit het oorspronkelijke gezin (‘natuurlijke’ ouders, broers, zussen), (2) ‘nieuwe’ gezinsactoren (stiefouders, stiefbroers en -zussen, pleegouders) en (3) de uitgebreide familie (grootouders, tantes, nonkels, neefjes, nichtjes). Het ruimer sociaal netwerk bestaat uit vrienden, leerkrachten en burens.

Het ruimer familiale netwerk heeft voor de jongeren in de bijzondere jeugdzorg naast een sociaal-emotioneel ondersteunende betekenis een opvangfunctie. Het ruimer familiale netwerk is belangrijk in het bieden van hulp en ondersteuning bij probleemsituaties van jongeren zelf of bij problematische thuissituaties. (Carette, 2003).

Bij de instellingsjongeren blijkt dit ook zo, er is ondersteuning vanwege een ruimer sociaal netwerk maar eerder in de zin van vrienden en begeleiders. De instellingsjongeren vermelden ook ondersteuning van het ruimer familiale netwerk in de periode vóór de plaatsing, bijvoorbeeld tijdelijk logement, financiële of emotionele ondersteuning.

Betreffende de vertrouwenspersonen zijn er bij de instellingsjongeren weinig verschillen tussen beide groepen: bij de aanvragen is er één iemand zonder vertrouwenspersonen (intieme zaken worden voor zich gehouden). Bij de personen zonder de aanvraag zijn er twee personen die niemand hebben die kan dienen als vertrouwenspersoon, ze houden zaken voor zich (eigen verwerking). De anderen hebben als vertrouwenspersoon meestal vrienden/een vriendin/zus. Twee personen noemen voor bepaalde zaken de ouders als vertrouwenspersonen, in twee gevallen wordt de begeleider (IB)/schoolopvoedster ook genoemd als vertrouwenspersoon.

Conclusie met betrekking tot de motieven: wel of geen aanvraag

De factor ‘sociaal netwerk’ is een belangrijke factor omdat het weergeeft in welke mate de persoon anderen kent die hem/haar de nodige sociaal-emotionele/materiële ondersteuning kunnen geven. Maar er kan geen link gelegd worden met het de motieven of rechtstreeks met het al dan niet indienen van een aanvraag. Noch de jongeren die de aanvraag doen, noch degenen die vroeger willen vertrekken doen dat omwille van het netwerk binnen de instelling (andere gasten, begeleiders) of omwille van het netwerk buiten de instelling (familie, vrienden).

Iedereen wil wel een normale situatie in een gezin en een ‘normaal’ contact met vrienden van vroeger maar er zijn andere redenen die iemand leiden tot het al dan niet doen van de aanvraag. Bijvoorbeeld het negatief welbevinden in de instelling, instellingsmoeheid, school afwerken en diploma behalen of financiële ondersteuning..

2.3.2 De afgeleide specifieke motieven voor de aanvraag, op basis van de algemene analyse

De instellingsjongeren willen vooral rust/stabiliteit en daarin zelfstandigheid bereiken (omdat terugkeer naar huis niet mogelijk/wenselijk is).

2.3.2.1 *Aanvraag*

Alle personen die een aanvraag doen geven als redenen op de vraag waarom ze nog langer willen blijven in de instelling zijn:

- **de voorbereiding op het zelfstandig wonen:** Dit kan ondermeer gebeuren via het volgen van een kamertraining (TCK) en daarna begeleid zelfstandig wonen (BZW), maar dat is niet noodzakelijk. Vooral het leren van administratieve/financiële vaardigheden, geldbeheer en eventueel praktische huishoudelijke activiteiten is de prioriteit.
- **Een diploma behalen is noodzakelijk om een job te kunnen vinden.** Momenteel volgt één iemand geen school (omdat de persoon geen zin heeft), deze persoon voert gesprekken om de toekomst (meer) richting te geven. De andere personen zijn nog schoolplichtig, allemaal vinden ze hun punten belangrijk en er worden geen fundamentele problemen vermeld. Twee personen werken deeltijds op leercontract. De aanvraag is belangrijk voor deze personen want hun perspectief is zelfstandigheid bereiken, zelfstandig gaan wonen. De voorwaarde daarvoor is geslaagd zijn op school, een diploma behalen. Zonder diploma geen werk en geen werk is nefast willen ze niet terug in een problematische toestand terecht komen. Ze rekenen op de instelling om hen de nodige

materiële en financiële ondersteuning te geven zodat ze zonder zorgen naar school, stage of werk kunnen.

- **Financiële ondersteuning.** Omwille van het frequente gestelde doel ‘studie/diploma behalen’ is het meestal zo dat een inkomen verdienen onrealistisch is, in combinatie met die studie/opleiding. Zonder een degelijke opleiding genoten te hebben is het ook moeilijker een job te vinden. Omdat de meeste personen zich nog willen voorbereiden vooraleer reeds alleen te wonen verblijven ze nog langer in de instelling. De verdere financiële ondersteuning is eveneens een middel om te kunnen sparen als voorbereiding op het alleen wonen.

De motieven zijn logischerwijze met elkaar verbonden. De jongeren die de aanvraag doen hebben geen hoop (meer) op nog naar huis te kunnen terugkeren of wensen dat niet (meer). Zij hebben als onvermijdelijk doel het zelfstandig worden en dat stelt vereisten zoals het leren van geldbeheer en administratie maar het leren verantwoordelijk zijn op financieel vlak (bvb. rekeningen betalen). Omdat het zelfstandig alleen wonen niet mogelijk is zonder een inkomen staat de factor studie/diploma behalen eveneens centraal. Om dat laatste te kunnen volbrengen is er verdere financiële ondersteuning en materiële verzorging nodig.

2.3.2.2 *Geen aanvraag*

De personen die geen aanvraag doen noemen volgende redenen op waarom ze niet langer willen blijven in de instelling:

- **Bestemming na vertrek: terugkeer naar huis:** De helft van de personen kiest voor een terugkeer naar huis. De thuissituatie is genormaliseerd, terug stabiel en maakt een terugkeer realistisch. Zelfstandig/alleen wonen is niet realistisch omwille van de schoolplicht, wel als de school is afgemaakt. (de personen volgen allen nog een opleiding, een van hen denkt aan nieuwe verkorte opleiding/werk). De voorbereiding op zelfstandigheid zal thuis gebeuren, omwille van de terugkeer moeten deze personen hun zelfstandigheid nog niet bewijzen.
- **Bestemming na vertrek: alleen wonen:** De helft van de zal zelfstandig alleen wonen. Deze personen zeggen dat ze reeds zelfstandig zijn en kunnen dat ook reeds bewijzen. Bijvoorbeeld het hebben van een job (inkomen), het kunnen budgetteren en beschikken over praktische vaardigheden. Andere vormen van bewijs kunnen zijn: de vroegere thuissituatie (waar zelfstandigheid een plicht was), TCK (trainingscentrum kamerwonen) of BZW (begeleid zelfstandig wonen).

2.3.2.3 *Motieven:*

- Gemis van zelfstandigheid en vrijheid (een ‘opgesloten’ gevoel). Het gebrek aan die factoren is de oorzaak van het overwegend negatief welbevinden in de instelling. De personen wensen niet langer meer in de instelling te verblijven (in de huidige leefgroep of op kamers). Ze willen vooral vrij zijn, vrij beschikken over het eigen inkomen, de dingen doen die niet in de instelling kunnen. Het gaat er om de eigen wil te doen zonder gezag en op eigen benen staan. (prioriteit is zichzelf).
- Een reeds langdurige plaatsingsgeschiedenis maakt dat sommigen het instellingsleven moe zijn, ze willen breken met het verleden en een nieuw leven beginnen.
- Een bewezen mate van zelfstandigheid waardoor een langer verblijf niet zinvol is; de persoon hebben het belangrijkste geleerd..
- Zich willen bewijzen in de toekomst, bewijzen dat alleen wonen lukt zonder de hulp en begeleiding. De drie personen die geen aanvraag doen en alleen gaan wonen willen zich bewijzen ten aanzien van ‘rivalen’ of ten aanzien van iedereen.

2.4 Onderzoeksconclusies

In dit besluit zullen in een eerste deel de pleegjongeren besproken worden en vervolgens in een tweede deel de instellingsjongeren. De voorspellende socio-demografische factoren die bij de jongeren de kans op een aanvraag verhogen of verlagen zullen dit keer schematisch worden voorgesteld. De socio-demografische factoren kan men beschouwen als variabelen die een bepaald interveniërend en voorspellend verband hebben met het al dan niet doen van de aanvraag. Telkens worden drie overkoepelende factoren besproken: 'Welbevinden', 'Doelstellingen/toekomst' en 'Plaatsingsleeftijd- en geschiedenis'. Dat gebeurt in het onderdeel 'Algemene analyse'. Na dat gedeelte volgt een tweede onderdeel waarin de specifieke motieven worden opgenoemd.

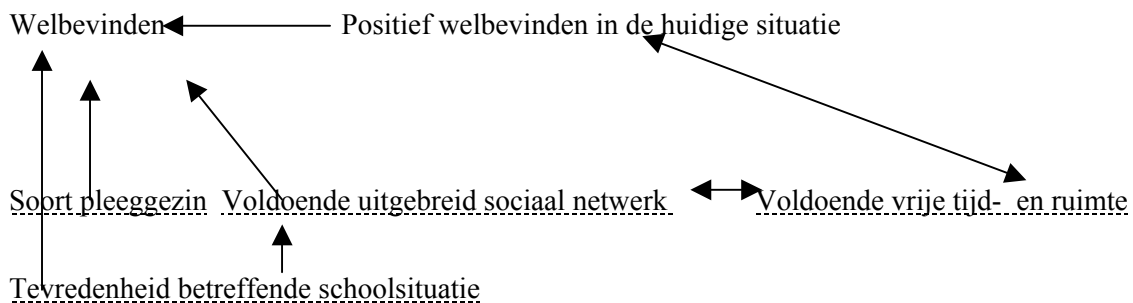
2.4.1 Pleegjongeren

2.4.1.1 *Factoren die de kans op aanvraag verhogen*

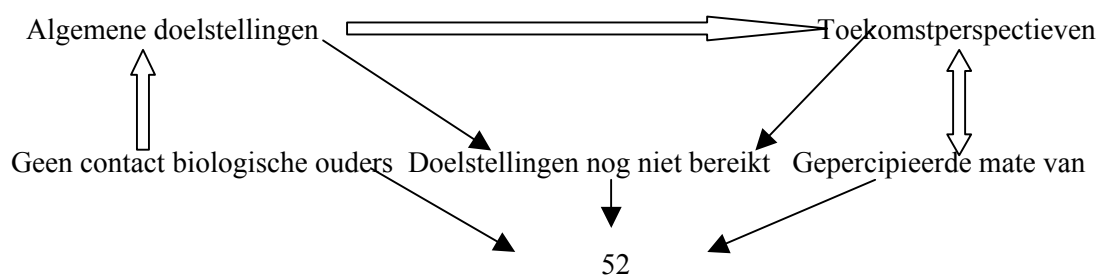
De voorspellende socio-demografische factoren die bij een pleegjongere de kans op een aanvraag verhogen kunnen we schematisch als volgt voorstellen:

2.4.1.1.1 *Algemene analyse*

Welbevinden

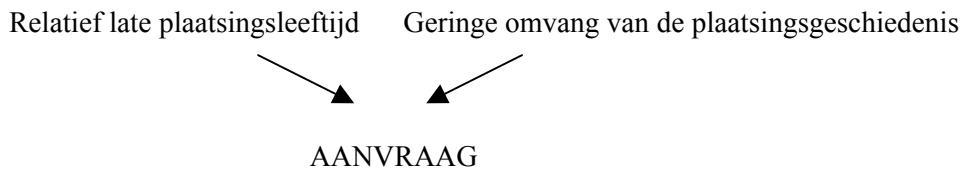
Doelstellingen/toekomst

zelfstandigheid =laag

AANVRAAG

Plaatsingsleeftijd- en geschiedenis

Uitleg: Een positief welbevinden is een reden maar vooral een voorwaarde om een aanvraag doen. De belangrijkste reden om een aanvraag te doen ligt in het nog niet bereikt hebben van zowel de algemene doelstellingen als de meer concrete doelstellingen. Deze kans op het doen van een aanvraag wordt vervolgens nogmaals verhoogd door:

- een lage gepercipieerde mate van zelfstandigheid (die op zich eveneens het gevolg is van het nog niet hebben bereikt van de doelstellingen).
- Onbestaand contact met de biologische ouders,
- een geringe plaatsingsgeschiedenis en late plaatsingsleeftijd door de afwezigheid van plaatsingsmoetheid.

2.4.1.1.2 *Specifieke motieven*

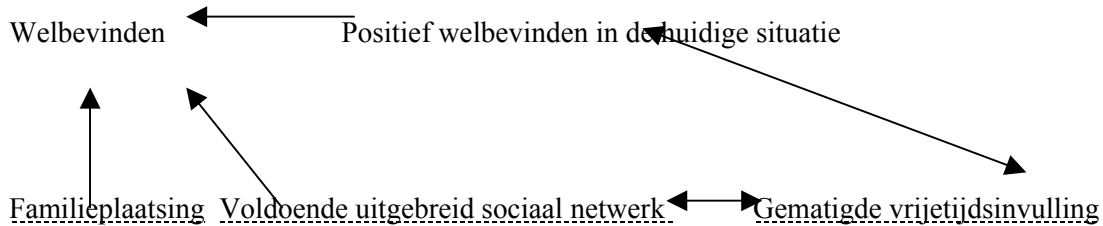
- De motieven tot verlenging van de hulpverlening zijn:
  - De onzelfstandigheid ~ gepercipieerde mate van zelfstandigheid
  - Emotionele band met pleeggezin ~ welbevinden
  - Beschikken over een constructieve leeromgeving
  - Studeren en een diploma behalen
  - Financiële ondersteuning
- } ~ toekomstperspectieven

2.4.1.2 Factoren die de kans op aanvraag verlagen

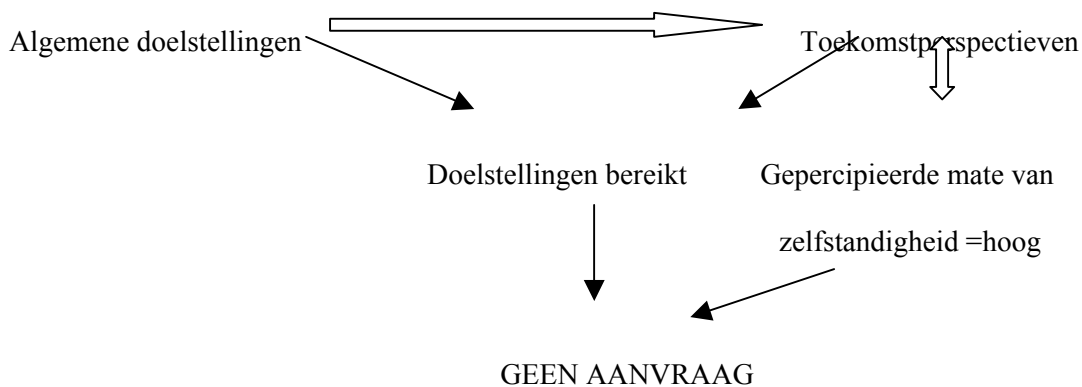
De voorspellende socio-demografische factoren die bij de pleegjongere de kans op een aanvraag verlagen kunnen we schematisch als volgt voorstellen:

2.4.1.2.1 Algemene analyse

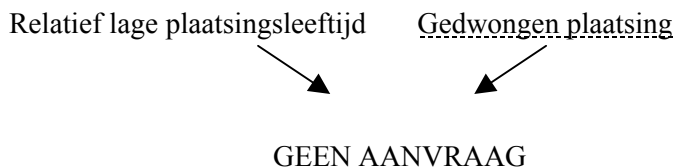
Welbevinden

Doelstellingen/toekomst

Plaatsingsleeftijd (en karakter van plaatsing)

Uitleg: We kunnen tot de conclusie komen dat er – in dit specifiek onderzoeksgeval – ondanks het betrekkelijk hoog welbevinden toch overstijgende motieven zijn om geen aanvraag te doen. Het bereiken van de plaatsingsdoelstellingen en de meer concrete toekomstperspectieven – is de oorzaak is voor het niet doen van een aanvraag. We kunnen tot de conclusie komen dat de hoge gepercipieerde mate van zelfstandigheid, de lage plaatsingsleeftijd en het gedwongen karakter van de plaatsing een extra stimulans is om geen aanvraag te doen.

2.4.1.2.2 Specifieke motieven

- 1) Identiteitswens
- 2) Twijfel over nut van aanvraag
- 3) Zekerheid omtrent zelfstandigheid
- 4) Vooropgesteld doel bereikt

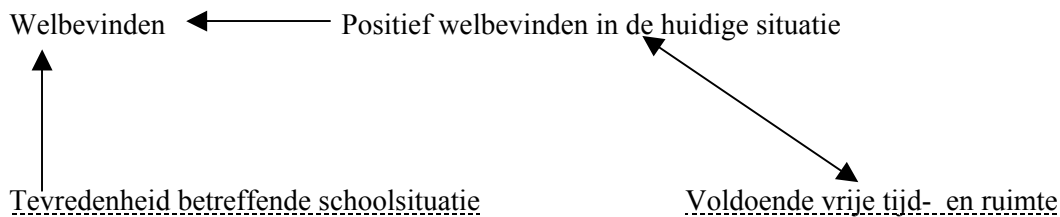
2.4.2 Instellingsjongeren

2.4.2.1 Factoren die de kans op aanvraag verhogen

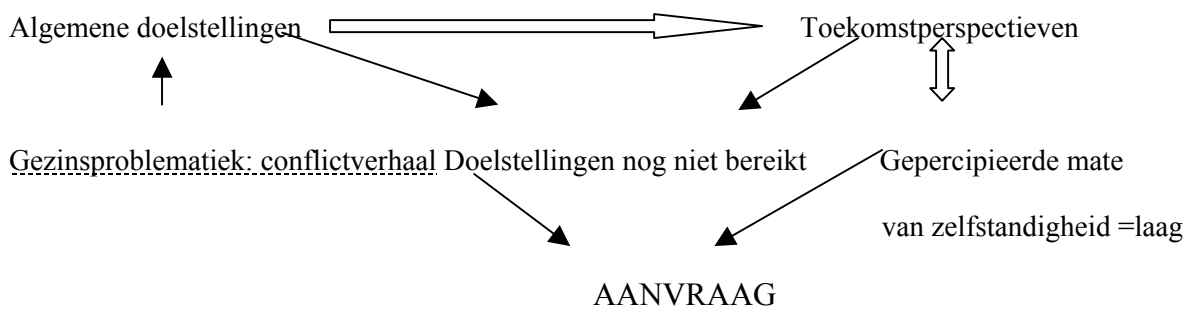
2.4.2.1.1 Algemene analyse

De voorspellende socio-demografische factoren die bij een instellingsjongere de kans op een aanvraag verhogen kunnen we schematisch als volgt voorstellen:

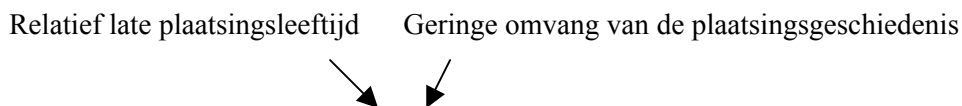
Welbevinden

Doelstellingen/toekomst

Plaatsingsleeftijd (en karakter van plaatsing)

AANVRAAG

Uitleg: Een positief welbevinden is een reden maar vooral een voorwaarde om een aanvraag doen. De belangrijkste reden om een aanvraag te doen ligt in het nog niet bereikt hebben van zowel de algemene doelstellingen als de meer concrete doelstellingen. Deze kans op het doen van een aanvraag wordt vervolgens nogmaals verhoogd door:

- een lage gepercipieerde mate van zelfstandigheid (die op zich eveneens het gevolg is van het nog niet hebben bereikt van de doelstellingen).
- De aanwezigheid van een conflictverhaal
- een geringe instellingsgeschiedenis en late plaatsingsleeftijd door de afwezigheid van plaatsingsmoetheid.

2.4.2.1.2 *Motieven*

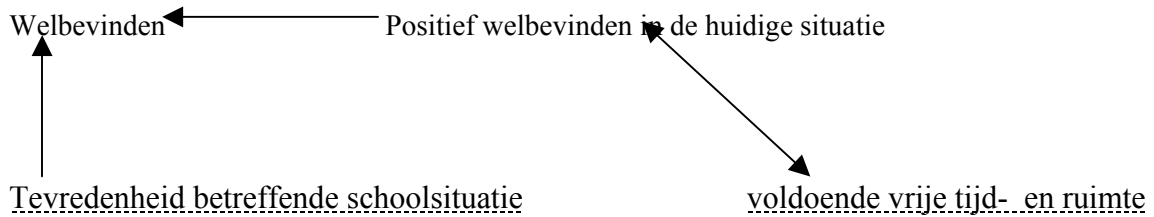
- de voorbereiding op het zelfstandig wonen.
- Een diploma behalen als noodzakelijke voorwaarde om een job te kunnen vinden.
- Financiële ondersteuning.

2.4.2.2 Factoren die de kans op een aanvraag verlagen

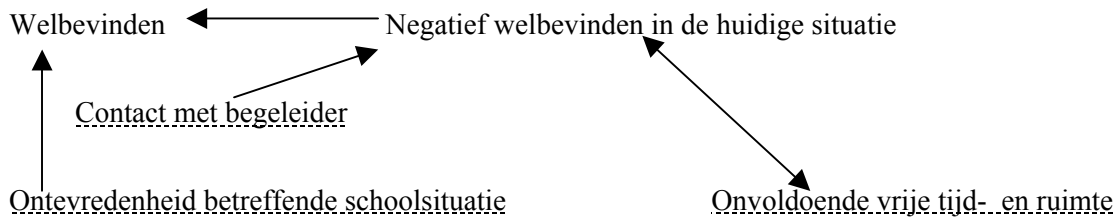
De voorspellende socio-demografische factoren die bij een instellingsjongere de kans op een aanvraag verlagen kunnen we schematisch als volgt voorstellen:

Welbevinden

1. Terugkeer naar huis

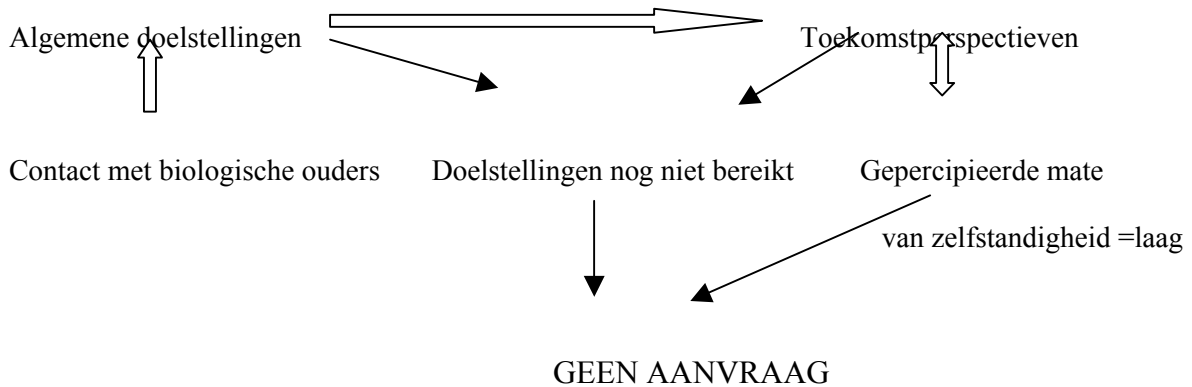

2. Zelfstandig wonen

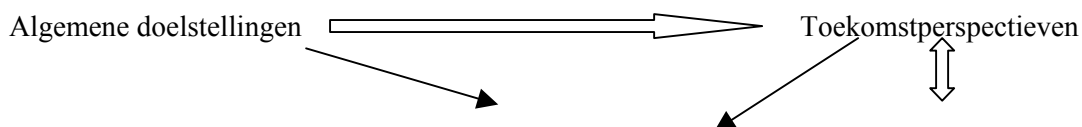

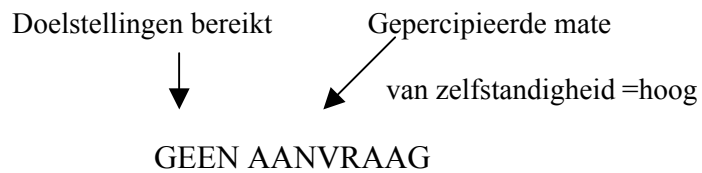
Doelstellingen/toekomst

1. Terugkeer naar huis

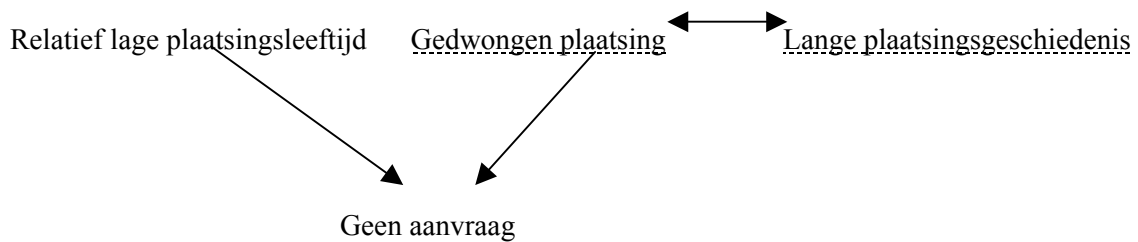
2. Zelfstandig wonen

Plaatsingsleeftijd- en geschiedenis

(Ongeacht terugkeer naar huis en zelfstandig wonen)

Uitleg:

- Terugkeer naar huis:

We kunnen besluiten dat ondanks het positief welbevinden, het nog niet hebben bereikt van de doelstellingen en de lage mate van zelfstandigheid, er overstijgende motieven zijn om geen aanvraag te doen. Deze overstijgende motieven kunnen we terugvinden in het feit dat een terugkeer naar huis verkozen wordt boven een instellingsverblijf. Deze terugkeer wordt gestimuleerd door een goed contact met de biologische ouders en in enkele gevallen door het feit dat men een lange en gedwongen instellingsgeschiedenis heeft gekend.

- Zelfstandig wonen

Het welbevinden- dat als voornaamste voorwaardelijke factor voor het doen van een aanvraag kan beschouwd worden- is negatief. Daarenboven komt dat de algemene als meer concrete doelstellingen bereikt zijn. De hoge gepercipieerde mate van zelfstandigheid en de lange (en gedwongen) instellingsgeschiedenis zijn een extra stimulans om geen aanvraag te doen.

2.4.2.2.1 *Specifieke motieven*

1. Terugkeer naar huis:

- de voorbereiding op het zelfstandig wonen.
- Een diploma behalen als noodzakelijke voorwaarde om een job te kunnen vinden.
- Financiële ondersteuning.

2. Zelfstandig wonen:

- Gemis van zelfstandigheid en vrijheid (een 'opgesloten' gevoel).
- Een reeds langdurige plaatsingsgeschiedenis maakt dat sommigen het instellingsleven moe zijn, ze willen breken met het verleden en een nieuw leven beginnen.
- Een bewezen mate van zelfstandigheid waardoor een langer verblijf niet zinvol is; de personen hebben het belangrijkste geleerd..
- Zich willen bewijzen in de toekomst, bewijzen dat alleen wonen lukt zonder de hulp en begeleiding.

Algemeen besluit

In dit onderzoek hebben we getracht de specifieke motieven te achterhalen waarom iemand in het kader van een plaatsing al dan niet gebruik maakt van een aanvraag tot verlengde hulpverlening. De doelgroep bestaat uit jongeren die in pleeggezinnen en in private residentiële instellingen zijn geplaatst door een instantie uit de sector 'Bijzondere Jeugdzorg'. De onderzoeksvraag werd geformuleerd door de gezinsplaatsingsdienst 'Kaos'. Het onderzoeksdoel bestond erin om op zoek te gaan naar een verklaring waarom bepaalde jongeren wel langer in een gezin of instelling willen verblijven en waarom sommigen onder hen besluiten reeds op hun achttiende te vertrekken, zonder verder ondersteund te worden. In de exploratieve analyse werden achterliggende socio-demografische variabelen betrokken die een voorspellend karakter kunnen hebben op het al dan niet doen van een aanvraag. De onderzoeksmethode waarmee we deze socio-demografische factoren en ook de specifieke motieven hebben trachten te achterhalen bestaat uit een kwalitatieve survey met semi-gestructureerde diepte-interviews. Voor de diepte-interviews werd een omvattende vragenlijst opgesteld waarin vragen volgens verschillende thema's werden gecategoriseerd. De thema's werden betrokken omwille van hun potentiële invloed op de motieven. Zoals reeds gezegd bestond de onderzoeksgroep uit zowel pleegjongeren en instellingsjongeren. Voor het bereiken van deze jongeren werden verschillende pleegdiensten en erkende private instellingen gecontacteerd. Tegen de verwachting in was het geen evidentie om instellingsjongeren te vinden die geen aanvraag willen doen. Bij de instellingsverantwoordelijken bleek een grote eensgezindheid te bestaan met betrekking tot een tendens die de laatste jaren is opgedoken. Die tendens wijst op het grote aantal geplaatste jongeren die beslissen om de aanvraag tot verlengde hulpverlening te doen. De jongeren die op het moment van de meerderjarigheid beslissen om niet meer verder ondersteund te worden zijn de uitzondering op de regel. Een mogelijke verklaring voor die tendens is de aanzienlijke toename van het aantal hulpverleningsvormen in de Bijzondere Jeugdzorg, bijvoorbeeld het 'begeleid zelfstandig wonen'. De doelgroep 'pleegjongeren zonder aanvraag' was eveneens zeer moeilijk te bereiken, het vooropgestelde aantal is dan ook niet gerealiseerd kunnen worden. De redenen voor het niet kunnen bereiken van deze ex-pleegjongeren lopen uiteen van privacyredenen tot het niet meer beschikken over de gegevens van deze jongeren. De enige te bereiken jongeren bleken niet geïnteresseerd om mee te werken aan dit onderzoek. De onderzoeksresultaten geven naast de specifieke motieven de beïnvloedende socio-demografische variabelen weer. De socio-demografische gegevens die van invloed zijn op het al dan niet doen van een aanvraag kunnen onderverdeeld worden in drie grote gebieden: het gebied van het welbevinden (emotioneel niveau), het gebied van de doelstellingen (rationeel-utillitair niveau), en het gebied van plaatsingsleeftijd- en geschiedenis. Welbevinden is naast een eventuele reden om een aanvraag te doen, vooral een voorwaardelijke factor die absoluut aanwezig moet zijn vooraleer men spreekt van een aanvraag. Het is ook logisch dat iemand die zich niet goed voelt in een bepaalde situatie geen aanvraag zal doen en omgekeerd. De variabele 'welbevinden' staat op zijn beurt in verband met een aantal factoren: a) welbevinden in de huidige situatie, b) soort pleeggezin (relatieplaatsing), c) sociaal netwerk, d) vrijetijdsinvulling en e) schoolsituatie. De variabele 'welbevinden' speelt een doorslaggevende rol in de beslissing om al dan niet langer te blijven in de huidige situatie. De conclusie op het gebied van de plaatsingsdoelstellingen is dat de plaatsingsdoelstellingen en de bijhorende concrete toekomstperspectieven de belangrijkste factoren zijn om al dan niet een aanvraag te doen. De gepercipieerde mate van zelfstandigheid is een extra stimulans om

de aanvraag al dan niet te doen. Opdat de plaatsingsdoelstellingen zouden kunnen gerealiseerd worden, worden concretere toekomstperspectieven geformuleerd. Bijvoorbeeld het behalen van een diploma of het aanleren van relevante vaardigheden die nodig zijn wil men een zelfstandig leven leiden. Dus de concretere toekomstperspectieven bepalen mede het al dan niet doen van de aanvraag. Het behalen van een diploma bijvoorbeeld vereist verdere ondersteuning wat op zich de kans op een aanvraag doet verhogen. De mate van zelfstandigheid die iemand bij zichzelf waarneemt, kan beschouwd worden als een belangrijke stimulans inzake de het al dan niet aanvragen van verdere hulpverlening. Sommige jongeren vinden zichzelf nog te onzelfstandig om én school te volgen én een inkomen te verdienen en doen de aanvraag. Anderen hebben reeds een grote mate van zelfstandigheid opgebouwd. Hun toekomstperspectieven zijn: de toekomst alleen tegemoet gaan door te werken en zich te bewijzen dat alleen wonen lukt zonder de hulp en begeleiding. Tenslotte het gebied 'plaatsingsleeftijd- en geschiedenis'. De plaatsingsleeftijd- en geschiedenis is binnen dit verhaal geen reden maar een eventuele bijkomende stimulans die het al dan niet doen van een aanvraag kracht zal bijzetten. De pleegjongeren zijn wellicht de pleegsituatie nog niet beu omdat ze op relatief late leeftijd zijn geplaatst en ook omdat hun plaatsingsgeschiedenis onbestaande of relatief beperkt is (weinig plaatsingen vóór de huidige plaatsing). Het karakter van de plaatsing (vrijwillig/gedwongen) is bij de pleegjongeren met aanvraag geen verklarende factor voor het al dan niet verlengen van de aanvraag maar waarschijnlijk wel voor de pleegjongere zonder aanvraag.

Voor de instellingsjongeren geldt de redenering: 'hoe jonger de personen zijn bij hun allereerste plaatsing, hoe groter de kans op het niet indienen van de aanvraag'. De factor karakter van de plaatsing kan alleen als correlerende factor beschouwd worden wanneer de instellingsgeschiedenis bij de analyse wordt betrokken. Een gedwongen plaatsing kan enkel als voorspellende factor beschouwd worden indien deze gedwongen plaatsing gepaard gaat met een lange instellingsgeschiedenis. Omgekeerd zal iemand die gedwongen geplaatst is geweest maar een korte instellingsgeschiedenis kent, vaker toch een aanvraag doen wegens overstijgende motieven.

Wat is nu te onthouden waard uit dit onderzoek? Ten eerste is het belangrijk de tendens voor ogen te houden die zich geleidelijk heeft gevormd bij de gemiddelde geplaatste jongere, zowel in pleeggezinnen als in private instellingen. Het gaat om de tendens dat jongeren meer en meer een aanvraag tot verlengde hulpverlening willen doen. De recente uitgebouwde hulpverleningsvormen worden met beide handen aangenomen door heel wat jongeren wanneer het moment van de meerderjarigheid dichterbij komt. Vele jongeren vinden zich tenslotte nog te jong, onervaren en onzelfstandig om alleen te gaan wonen. Ze zien zichzelf nog niet als volwassene functioneren in de maatschappij. Hun toekomstperspectieven moeten nog worden gerealiseerd en mede door het algemeen positieve gevoel die zij ervaren in hun pleeggezin of instelling, is de aanvraag vlug beslist. Anderen die willen vertrekken ervaren meestal een negatiever welbevinden in de huidige situatie en willen hun toekomst in eigen handen krijgen. Deze personen voelen zich zelfstandig en 'volwassen' genoeg om zich alleen in de maatschappij te begeven en daarin hun identiteit verder uit te bouwen. Ze zijn meestal ook op jongere leeftijd geplaatst geweest en zijn het 'geplaatst zijn' moe.

Bibliografie

- Baartman, H., & Zandberg, T. (1997). *Pleegzorg*. Groningen: Wolters-Noordhoff.
- Blancke, K. (1997). *Familie: buitenspel? Netwerkplaatsing, een nieuwe vorm van pleegzorg?* Niet gepubliceerde verhandeling, Katholieke Universiteit Leuven, Leuven.
- Bosmans, J., & Roose, R. (1997). *Tussen hulpverlening en recht. Jongerenrechten in de bijzondere jeugdbijstand*. Leuven/Apeldoorn: Garant.
- Carette, V. (2003). *Opvoedingsondersteuning & Bijzondere Jeugdzorg. Deel II: Peer Research*. CBGS-Werkdocument.
- De Fever, F., Hellinckx, W., & Grietens, H. (2001). *Handboek Jeugdhulpverlening. Een orthopedagogisch perspectief*. Leuven/Leusden : Acco.
- De Laat, M. (1988). *Begeleid wonen binnen de bijzondere jeugdzorg. Een exploratief onderzoek bij jongeren die begeleid werden door een autonome dienst voor begeleid zelfstandig wonen*. Niet gepubliceerde verhandeling, Katholieke Universiteit Leuven, Leuven.
- D'Hauwe R. (1997). *Hinkelspel. Rechten van het kind in de bijzondere jeugdzorg*. Uitgeverij EPO vzw.
- Enzlin, P. (1996). Pleegzorg: profiel van een alternatief in de jeugdhulpverlening. *Tokk*, 21, p. 13-22.
- Federatie pleegzorg. (2000). Pleegzorg blijft groeien. *Onder Dak*, 10, nr. 4, p 6.
- Federatie Pleegzorg. (2000). Verlengde hulpverlening. *Onder Dak*, 10, nr. 4, p. 16.
- Federatie Pleegzorg. (2003). Pleegzorg blijft groeien! Registratiegegevens 1998-2003. Geraadpleegd op 2 Juni, 2005, op [http:// www.pleegzorgvlaandederen.be](http://www.pleegzorgvlaandederen.be).
- Hermans, G. (1999). *Geplaatste jongeren gezien door de bril van hun opvoeders: ouders of slachtoffers?* PSW-papers, UIA, departement Politieke en sociale wetenschappen.

- Michiels, A. (1993). *Instellingsverleden en psychosociale aspecten tijdens de adolescentie. Een exploratief onderzoek binnen de bijzondere jeugdzorg*. Niet gepubliceerde verhandeling, Rijksuniversiteit Gent, Gent.
- Opdebeeck, S., & Van Audenhove, C. (red.). (2001). *De regels van het huis. Omgaan met vrijheidsbeperking in de gehandicaptenzorg en in de bijzondere jeugdzorg*. Leuven/Leusden : Acco.
- Reeuwijk, P.M.C., & Berben, E.G.M.J. (1988). *Vrijwillige pleegzorg. Een kwantitatieve analyse*. Coördinatiecommissie wetenschappelijk onderzoek kinderbescherming.
- Vanhuysse, G. (1990). *Literatuurstudie en descriptief-exploratief onderzoek omstrent het vetrek van minderjarigen uit tehuizen binnen de Bijzondere Jeugdzorg*. Niet gepubliceerde verhandeling, Katholieke Universiteit Leuven, Leuven.
- Van Holen, F., & Vlaminck, B. (2004). Structurele kenmerken van pleeggezinnen en het functioneren van pleegkinderen: een verkennend onderzoek. *Tokk*, 29, p. 88-95.
- Van Lier, L. (2001). Afschuifstelsel in de hulpverlening. *0/25*, Oktober, nr. 8, p. 31.
- Weterings, A.M. (Red.) (1998). *Pleegzorg in balans. Bestaanszekerheid voor kinderen*. Leuven-Appeldoorn: Garant.
- Weterings, A. M. (2002). Van kort naar lang: de theorie. *Mobiel*, 29, nr. 1, p. 11-12.
- Zwysen, E. (1995). Einde pleegplaatsing. Naar huis en terug? *Onder Dak*, 5, nr. 4., p.5-7.